

Ruch turystyczny w ponadregionalnych ośrodkach turystyki kulturowej w Republice Czeskiej – analiza porównawcza na przykładzie Kutnej Hory i Kroměříža

Krzysztof Kołodziejczyk

krzysztof.kolodziejczyk@uwr.edu.pl

Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska

Abstrakt

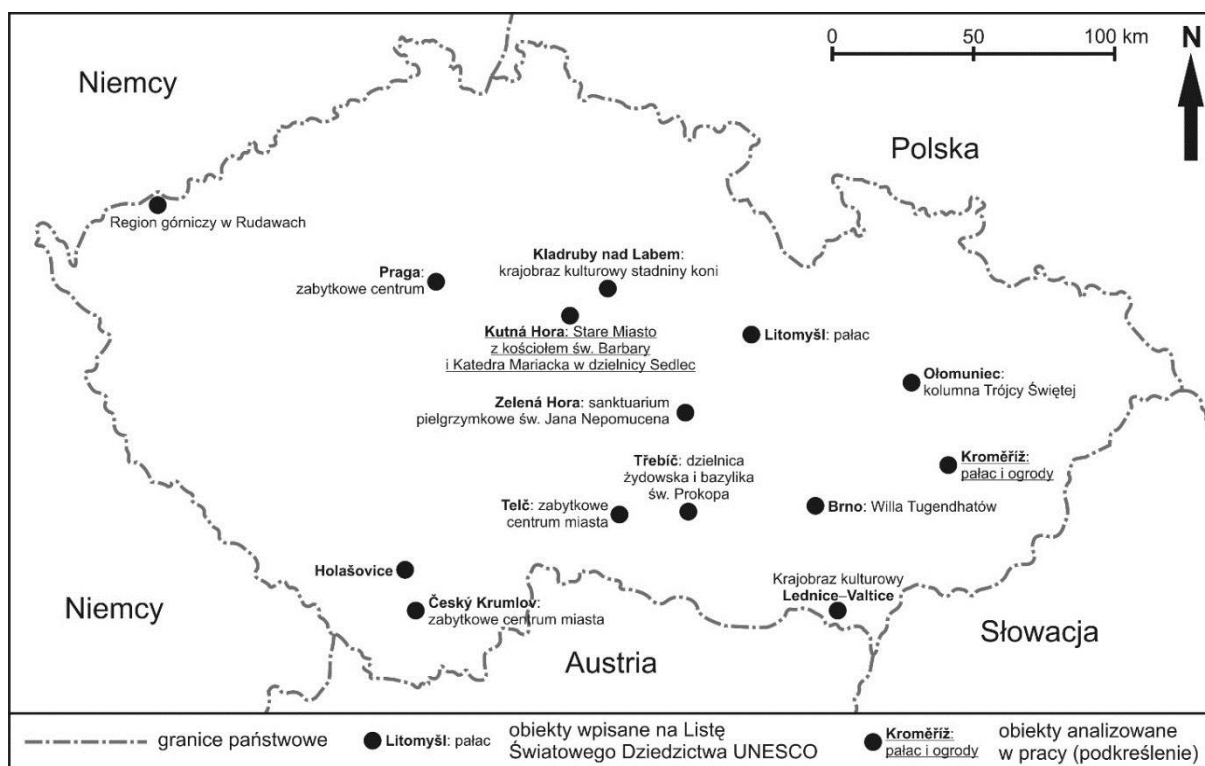
Atrakcyjność turystyczna Republiki Czeskiej wynika przede wszystkim z kulturowych walorów krajoznawczych. W artykule porównano znaczenie dwóch ośrodków zabytkami o wysokiej randze – Kutnej Hory i Kroměříža – analizując liczbę osób odwiedzających historyczne budowle, a także frekwencję w muzeach i galeriach, które korzystają z ogólnej popularności miast. W granicach obu znajdują się obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego UNESCO. Całość poprzedziła ocena potencjału ośrodków przez perspektywę przygotowanej oferty (m.in. liczba tras zwiedzania, dostępność w skali roku, przystosowanie dla osób z niepełnosprawnościami). Oba miasta można uznać za ośrodki ponadregionalne, ponieważ odgrywają ważną rolę w skali nie tylko swoich regionów, ale też całego kraju, jednocześnie przyciągając turystów zagranicznych. Pod każdym względem lepiej wypada Kutná Hora, przy czym wynika to z jej położenia w pobliżu Pragi. Jest więc popularnym celem jednodniowych wycieczek ze stolicy, co przynosi słabe korzyści w skali lokalnej, gdyż tylko część turystów nocuje. Przewaga miasta wynika też z większej liczby atrakcji, w tym udostępnionych do zwiedzania zabytków, niż w Kroměříżu. Oba analizowane ośrodki wpisują się w trendy obserwowane w innych miastach czy regionach Republiki Czeskiej w zakresie udostępniania obiektów zabytkowych, przy czym każdy – ze względu na lokalne uwarunkowania – czerpie z innych wzorców (zwiększanie liczby tras lub tworzenie nowych, „sztucznych” atrakcji).

Słowa kluczowe: ruch turystyczny, turystyka kulturowa, zabytki, statystyki zwiedzających, Republika Czeska, UNESCO

Wstęp

Republika Czeska, pomimo posiadania niewątpliwych przyrodniczych walorów krajoznawczych (m.in. Karkonosze, Rudawy, Šumava, Beskidy, Czeska Szwajcaria, Czeski Raj, Czeski i Morawski Kras [por. Faracik 2008; Vystoupil, Šauer 2012]), słynie przede wszystkim z walorów kulturowych. Wśród nich decydujące znaczenie mają zabytki architektury, a zwłaszcza wyjątkowo liczne zamki i pałace [Navrátil, Pícha, Hřebcová 2010; Tomíšková i in. 2010; Vaško 2002] oraz obiekty sakralne, choć te na ogół są w gorszym stanie technicznym i oferta turystyczna z nimi związana jest słabiej rozwinięta. Mówi się nawet, że kiedy do innych krajów turyści przybywają, żeby zobaczyć morze, to do Republiki Czeskiej jedzie się, by podziwiać „morze zabytków” [Kesner 2005, cyt. za: Vystoupil, Šauer 2012, s. 111]. W kraju według rejestru prowadzonego przez Narodowy Urząd ds. Zabytków (czes.

Narodní Památkový Ústav) znajduje się ponad 40 000 zabytków nieruchomych⁴ [MonumNet b.r.w.; Památkový katalog b.r.w.], z których duża część jest udostępniona do zwiedzania, choć w wielu miejscach się także urzędy, szkoły, instytucje kulturalne, domy pomocy społecznej lub pozostają własnością prywatną niedostępną dla ogółu społeczeństwa. Niemniej to zabytki architektury stanowią najważniejszy czynnik rozwoju turystyki w Republice Czeskiej, będąc najczęściej wybieranym celem wędrowek, zarówno przez turystów krajowych, jak i zagranicznych [Vystoupil, Šauer 2012]. Wiele zabytków tworzy zespoły, zwykle odpowiadające centrom miast. Najcenniejsze z nich uznaje się za miejskie rezerваты zabytkowe (czes. *městská památková rezervace*, obecnie 40 na terenie całego kraju), a te nieco mniej ważne obejmują miejskie strefy zabytkowe (czes. *městská památková zóna*; do 2020 r. ustanowiono ich 253 [Památkový katalog b.r.w.]). Szczególnie cenne pojedyncze zabytki wyróżniane są z kolei tytułem narodowej pamiątki kulturalnej (narodowego zabytku kulturalnego, ches. *národní kulturní památka*). Do tej bardziej prestiżowej kategorii należy ponad 300 obiektów⁵ położonych w około 200 miejscowościach. Pozostałe zabytki określane są mianem *kulturní památka*.

Ryc. 1. Obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturalnego UNESCO w Republice Czeskiej w 2020 r.

Źródło: opracowanie własne.

⁴ Dla porównania – w 2017 r. w Polsce znajdowało się 75 188 obiektów nieruchomych wpisanych o rejestrze zabytków na podstawie decyzji wojewódzkich konserwatorów zabytków, wśród nich domy mieszkalne (22 388 obiektów), obiekty sakralne (12 204), parki, ogrody i aleje (7 287) oraz pałace i dwory (6 976) [GUS 2018].

⁵ W 2020 r. jest 347 narodowych zabytków kulturalnych, z których najwięcej znajduje się w Pradze (59), a na kolejnych miejscach są m.in. Brno (10 zabytków) i Olomuniec (6 zabytków) [Památkový katalog b.r.w.].

Miejscowości ze szczególnym zgrupowaniem obiektów zabytkowych, a zwłaszcza posiadające na swoim terenie miejski rezerwat zabytkowy lub narodową pamiątkę kulturalną, można uznać za wyróżniające się ośrodki turystyki kulturowej. Dwa spośród nich (Kutną Horę i Kroměříž – ryc. 1) postanowiono poddać analizie, skupiając się na frekwencji w tutejszych zabytkach oraz muzeach i galeriach. Jak bowiem podkreślają Vystoupil i Šauer [2012], w przypadku Republiki Czeskiej dane o liczbie zwiedzających są podstawowym wskaźnikiem znaczenia poszczególnych miejsc w rozwoju turystyki. Trzeba przy tym zaznaczyć, że czeskie organy statystyczne co roku zapewniają bardzo szczegółowe dane dla wszystkich obiektów, w których pobierane są opłaty za wstęp.

Celem pracy jest określenie znaczenia wybranych ośrodków turystyki kulturowej na tle ogółu miejscowości o funkcjach krajoznawczych w Republice Czeskiej (lokalne, regionalne, ponadregionalne). Głównym narzędziem, by to osiągnąć, jest analiza danych statystycznych w zakresie frekwencji i określenie roli badanych miast w regionach, w których są położone, oraz na tle całego kraju, z uwzględnieniem turystów krajowych i zagranicznych oraz zmian tych wartości w czasie. W pracy wykorzystano metody kameralne polegające na analizie danych przygotowanych przez czeskie organy zajmujące się statystyką kultury. W zakresie uwarunkowań rozwoju turystyki dokonano też przeglądu literatury, a także witryn internetowych organizacji turystycznych i gestorów poszczególnych atrakcji. Wykorzystano obserwacje autora poczynione podczas wizyt studyjnych w latach 2013 (Kutná Hora), 2014 (Kroměříž) i 2018 (oba miasta). W artykule, po nakreśleniu potencjału badanych ośrodków turystycznych (poprzez przedstawienie ich znaczenia historycznego oraz najcenniejszych zabytków wraz ze sposobami ich udostępnienia⁶), skupiono się na analizie ruchu turystycznego w 2018 r., porównując go z sytuacją w innych zabytkach i ośrodkach turystycznych w Republice Czeskiej. Prześledzono też zmiany frekwencji we wcześniejszych latach. Brano pod uwagę m.in. znaczenie Kutnej Hory i Kroměříža w ruchu turystycznym w poszczególnych województwach i w całym kraju⁷. W ten sposób starano się określić rolę tych ośrodków w rozwoju turystyki kulturowej w Republice Czeskiej.

Zarówno Kutná Hora, jak i Kroměříž, mają na swoim terenie miejski rezerwat zabytkowy i przynajmniej jedną narodową pamiątkę kulturalną. Ponadto oba miasta wpisane są na Listę Światowego Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturalnego UNESCO (dalej w tekście jako Lista UNESCO), co nadaje im szczególne znaczenie międzynarodowe (ryc. 1). W Republice Czeskiej tego typu wpisów jest 14 (dwa nowe od 2019 r. – krajobraz w Kladrubach nad Łabą i stadnina koni starokladrubskich oraz krajobrazy górnicze Rudaw,

⁶ W tym przypadku zastosowano procedurę wykorzystaną dla państwowych zabytków architektury udostępnionych do zwiedzania w Republice Czeskiej [Kołodziejczyk 2019]. W analizie uwzględnia się liczbę i charakter tras zwiedzania, okres otwarcia dla zwiedzających, ofertę skierowaną do dzieci, dostępność dla osób niepełnosprawnych ruchowo oraz istnienie oferty gastronomicznej lub możliwości przenocowania w zabytku.

⁷ Czeskie województwa określane są jako *kraj*. Stąd w dalszej części tekstu *kraj* (pisany *kursywą*) będzie odnosił się do województwa, w przeciwieństwie do kraju (normalną czcionką), wskazującego na państwo – Republikę Czeską.

przy czym ten drugi transgraniczny razem z Niemcami), przy czym wszystkie mają charakter kulturowy, co dodatkowo potwierdza znaczenie zabytków dla ruchu turystycznego w kraju [Kučová, Bukovičová 2018]. Wpis danego miejsca na Listę UNESCO z reguły skutkuje intensyfikacją ruchu turystycznego, a to z kolei powoduje rozwój infrastruktury, w tym poprawę lub unowocześnienie sposobów udostępniania atrakcji (a także pojawianie się nowych, „sztucznych” atrakcji, jak np. muzeum figur woskowych czy muzeum tortur w Českim Krumlovie). Tym bardziej analizowane ośrodki są ciekawe, gdyż możliwe jest ich porównanie z innymi czeskimi wpisami na Listę UNESCO, lecz także z ośrodkami turystycznymi, które nie zostały tak wyróżnione. Warto też podkreślić, że badane miasta leżą w odmiennych regionach kulturowo-etnicznych Republiki Czeskiej: Kutná Hora w centralnej części Czech, zaś Kroměříž na środkowych Morawach.

Niniejszy artykuł wpisuje się w kierunek analiz znaczenia i funkcjonowania ośrodków krajoznawczych lub turystycznych. Prace te skupiają się z reguły na jednej miejscowości [por. CE Traffic 2019, Daňková 2019, Holanová 2016, Horná 2012], a najczęściej do analizy wybierane są tzw. wielkie centra krajoznawcze, w tym np. Praga, Kraków czy Wrocław [np. Faracik i in. 2008; Špačková 2007; Wyrzykowski 1992, 2009]. Zdecydowanie rzadsze są analizy porównawcze dwóch lub większej liczby ośrodków, przy czym z reguły skupiają się na wybranych aspektach, np. walorach antropogenicznych [np. Kołodziejczyk 2019; Navrátil, Pícha, Hřebcová 2010]. Istnieją też prace o ogólniejszym charakterze, które próbują porównać frekwencję we wszystkich lub większości atrakcji w danym kraju bądź regionie [np. Kruczek 2014, 2017]. Biorąc pod uwagę powyższe zależności, wydaje się, że przeprowadzenie analizy porównawczej znaczących, ale nie najważniejszych w danym kraju ośrodków turystycznych, jest uzasadnione.

Potencjał badanych ośrodków turystycznych

Na potrzeby niniejszej pracy potencjał turystyczny rozumiany jest jako atrakcyjność walorów turystycznych poszerzona o instytucjonalne otoczenie turystyki w zakresie informacji turystycznej, sposobów udostępnienia tych walorów i bazy turystycznej. Jest to więc ujęcie nieco węższe niż prezentowane m.in. przez Wyrzykowskiego [2010], który uwzględnia też pojemność turystyczną i optymalne okresy korzystania z walorów turystycznych, czy przez Kaczmarka, Stasiaka i Włodarczyka [2002, 2005], według których potencjał turystyczny obejmuje wszystkie elementy środowiska geograficznego oraz zachowania człowieka, mogące być wykorzystywane do uprawiania turystyki lub zajmowania się turystyką [por. Meyer 2010]. Na potencjał turystyczny składają się zasoby o charakterze strukturalnym (walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne, dostępność turystyczna) i funkcjonalnym (ekonomiczne, demograficzne, psychologiczne, technologiczne, ekologiczne

i polityczne uwarunkowania rozwoju turystyki) [Meyer 2010; Nitkiewicz-Jankowska 2011]. W niniejszym artykule uwaga autora skupia się na pierwszej grupie zasobów.

Kutná Hora leży na wschód od Pragi, w regionie Polabí, którego osią jest Łaba. Rzeźba terenu jest na ogół słabo zróżnicowana (centralna część płyty czeskiej – *Česka tabule*), stąd region ten nie odznacza się walorami przyrodniczymi, za to jest niezwykle ważny z przyczyn kulturowych. Kutná Hora w średniowieczu była drugim najważniejszym miastem w Czechach, czasem stanowiąc nawet siedzibę czeskich królów. Zwana była skarbem kraju, ponieważ bogactwa stąd pochodzące pozwoliły na szybki rozwój Królestwa Czeskiego. Było to możliwe dzięki znaczącym złożom rudy srebra, które w XIII w. przyciągały tu górników z całej Europy [Holanová 2016; Olympia 1982]. Skutkowało to bardzo żywiołowym rozwojem miasta, które w praktyce powstało z połączenia kilku osad górniczych (stąd w planie miasta kilka placów, odpowiadających centralnym punktom tych osad). Najstarsza z nich wzmiankowana była pod koniec XIII w. pod nazwą *Cuthna antiqua* (Stara Kutná). Wydobycie srebra uregulowała ustawa górnicza wydana przez Wacława II w 1300 r. [Czapliński 2016]. Uczyniło ono wówczas czeskiego króla jednym z najbogatszych władców w Europie. To właśnie tu bito praskie grosze (królewską mennicę założono tu w XIV w.). W latach 1494-1496 miały miejsce bunty górników, zakończone niepowodzeniem, czego efektem było powieszenie dziesięciu osób i uwięzienie kolejnych trzech na zamku Křivoklát. W XVI w. wydobycie srebra gwałtownie spadło, przez co zmniejszyło się też znaczenie miasta (pozwoliło to jednak na zachowanie do dziś wielu ówczesnych budowli w stanie zbliżonym do pierwotnego). Praskie grosze bito w Kutnej Horze po raz ostatni w 1549 r. Pewien rozwój gospodarczy przyniosło dopiero doprowadzenie linii kolejowej w 1845 r. [Olympia 1982]. W Sedlcu, obecnie północno-zachodniej części Kutnej Hory, w 1142 r. założono pierwszy w Czechach klasztor cystersów [Czapliński 2016; Holanová 2016]. W 1995 r. stare miasto wraz z kościołem św. Barbary oraz dawny kościół klasztorny (obecnie katedrę) pw. Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela w Sedlcu wpisano na Listę UNESCO [Daňková 2019]. Narodowymi pamiątkami kulturalnymi są z kolei: kościół św. Barbary i Włoski Dwór, zaś centrum miasta w 1961 r. uznano za rezerwat zabytkowy.

Kutná Hora może poszczycić się nie tylko dużą liczbą zabytków (tab. 1, ryc. 2)⁸, w tym zaliczanych do najcenniejszych w skali kraju [Ďoubal 2015], ale także wyjątkowo rozbudowaną ofertą obiektów (kościół i innych budowli zabytkowych, muzeów i galerii), które są udostępnione dla turystów w sposób zorganizowany (tab. 2). Łącznie oferowane są 33 trasy zwiedzania o różnym charakterze, co z jednej strony wynika ze znacznego potencjału, a z drugiej – z dużego ruchu turystycznego⁹. Można bowiem zauważyć, że najcenniejsze

⁸ Łącznie w mieście znajduje się 388 obiektów zabytkowych [Památkový katalog b.r.w.].

⁹ W 2018 r. Kutną Horę miało odwiedzić 999 770 osób, z czego 44% stanowili obcokrajowcy. Odwiedzających jednodniowych było 866 315 (w tym 47% obcokrajowców), zaś osób nocujących w mieście – 133 455 (w tym 26% obcokrajowców). Na podstawie tego widać, że Kutná Hora jest bardzo popularna wśród turystów, także

zabytki (w tym wpisane na Listę UNESCO) i generalnie duża liczba walorów krajoznawczych przyciągają turystów, ale jednocześnie duży ruch turystyczny powoduje udostępnianie kolejnych atrakcji czy tworzenie „sztucznych” atrakcji, niezwiązanych z dziedzictwem Kutnej Hory, jak np. gabinet luster (*Zrcadlové bludiště*), muzeum straszyleł (*Muzeum kutnohorských pověstí, ducha a strašidel*) czy muzeum klocków Lego (*Muzeum Lega*), które jednak tymczasowo pozostaje nieczynne. W tym ostatnim przypadku najlepiej widoczne jest korzystanie z ruchu generowanego przez największe atrakcje, gdyż obiekt mieści się przy drodze dojazdowej do słynnego kościoła cmentarnego pw. Wszystkich Świętych (ossuarium) w Sedlcu [Marek 2014], najliczniej frekwentowanego zabytku miasta. Z kolei muzeum straszyleł ma siedzibę we Włoskim Dworze, dawnej rezydencji królewskiej, najważniejszym zabytku świeckim. Z drugiej strony niektóre z nowych lub zaskakujących atrakcji w jakimś stopniu odwołują się do historii i dziedzictwa Kutnej Hory. Muzeum tytoniu (*Expozice Philip Morris ČR*) działa przy fabryce papierosów, która od 1812 r. mieści się w dawnym cysterskim klasztorze w Sedlcu, przylegającym bezpośrednio do wpisanej na Listę UNESCO katedry Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela. Muzeum czekolady (*Muzeum čokolády & čokoládovna Kutná Hora*) także odwołuje się do przedwojennych tradycji przemysłowych, choć jego lokalizacja przy jednym z głównych placów, w pobliżu *Hrádku*, nie ma z nimi przestrzennie nic wspólnego, a wynika raczej z głównych kierunków przemieszczania się turystów. Najnowszą atrakcją, założoną przez władze miejskie, jest dom Dačického, zabytkowa kamienica z XV w., obecnie w stylu barokowym, która przez wiele lat stała zaniedbana. Miał w niej mieszkać czeski pisarz Mikuláš Dačický z Heslova (1555-1626). Po restauracji otwarto tam w 2016 r. multimedialną wystawę dotyczącą Listy UNESCO, obiektów na nią wpisanych w Republice Czeskiej oraz powodów, dlaczego uwzględniono na niej także Kutną Horę [Daňková 2019].

Tab. 1. Główne zabytki Kutnej Hory

Zabytek	Charakterystyka
Kościół św. Barbary (ryc. 2A, 2E)	Późnogotycki kościół wystawiony przez cechy i mieszczan na gruncie Kapituły Praskiej, co miało pokazywać sprzeciw wobec cystersów z klasztoru w Sedlcu i jednocześnie wskazywać na to, że Kutná Hora nie jest gorsza niż Praga pod względem budynków sakralnych. Budowę rozpoczętą w 1388 r. po uzyskaniu pozwolenia papieskiego kierował Petr Parlér, a następnie Matyáš Rejsek i Benedikt Rejt, który zakończył prace w 1565 r. Kościół stanął na skarpie poza murami miejskimi, w miejscu kaplicy św. Barbary, patronki górników. Po 1626 r. przybyli do miasta

zagranicznych, ale ci rzadziej nocują w mieście niż turyści krajowi. Czesi, którzy nocowali, spędzili średnio w badanym ośrodku 2,83 dni, a na jedną osobę przypadało 1,83 noclegu. W przypadku turystów zagranicznych było to odpowiednio 2,59 dni i 1,68 noclegu [CE Traffic 2019]. Te zależności potwierdzają też wcześniejsze badania ankietowe. Wśród badanych w 2015 r. Czechów 51% odwiedziło Kutną Horę tylko na jeden dzień, 31% spędziło tu 1-2 noce, 14% 3-7 nocy, zaś 4% więcej niż tydzień. W przypadku turystów zagranicznych wartości rozkładały się następująco: 75%, 15%, 8%, 2% [Holanová 2016; por. Daňková 2019].

Zabytek	Charakterystyka
	jezuici odremontowali i przebudowali kościół, m.in. zastępując dotychczasowy siodłowy dach namiotowym. W latach 1886-1905 świątynię restaurował J. Mocker, który jednocześnie dokończył zachodnią fasadę. Budowla jest pięcionawowa, od zewnątrz z licznymi przyporami, sterczynami i rzygaczami. Najcenniejsze jest sieciowe sklepienie, w którego zwornikach umieszczone są znaki cechowe, ukazujące już wpływ renesansu. Ponadto wewnątrz późnogotyckie i renesansowe freski oraz gotyckie i barokowe wyposażenie, w tym m.in. Madonna z 1380 r. od Mistrza Ołtarza św. Jerzego.
Kaplica Bożego Ciała	Gotycka kaplica w bezpośredniej bliskości kościoła św. Barbary. Pierwotnie była kaplicą cmentarną i kostnicą, która powstała zapewne przed powstaniem sąsiedniej świątyni.
Kościół św. Jakuba (ryc. 2C)	Gotycki kościół z lat 1340-1420, najstarsza świątynia Kutnej Hory. Wieża o wysokości 82 m, druga nie została ukończona. Bogato zdobione wnętrze, obrazy m.in. P. Brandla, K. Škréty i F.X. Palka.
Kościół św. Jana Nepomucena	Późnobarokowa świątynia z lat 1734-1754, według projektu F.M. Kaňki. Po II wojnie światowej zamieniona w magazyn, obecnie odrestaurowana. Cenne freski na sklepieniu.
Kościół pw. NMP (czes. <i>kostel Matky Boží Na Náměti</i>) (ryc. 2C)	Gotycki kościół założony prawdopodobnie w miejscu starszej górniczej kaplicy przed 1357 r., przebudowany w latach 1470-1512. Był finansowany ze sprzedaży rudy srebra. Wewnątrz cenny ołtarz, częściowo od Mistrza Michała (około 1520 r.), obraz od Mistrza Diviša z Litoměřic (około 1526 r.) i gotycka, kamienna ambona.
Dawne kolegium jezuickie (ryc. 2B, 2C)	Wczesnobarokowa, dwukondygnacyjna budowla wzniesiona w 1667 r. przez Giovanniego Domenico Orsiego w miejscu wykupionych domów gotyckich. Założona na planie litery F. Dłuższe skrzydło ciągnie się wzdłuż ulicy prowadzącej do kościoła św. Barbary. Po jej drugiej stronie balustrada z 12 barokowymi rzeźbami z początku XVIII w. (autor F. Baugut, pośrodku statua króla Wacława II), za którą stromo opada zbocze doliny rzeki Vrchlice – doskonałe miejsce widokowe na miasto. Obecnie kolegium jest siedzibą Galerii Województwa Środkowoczeskiego (czes. <i>Galerie Středočeského kraje</i>).
Dawny klasztor urszulanek	Barokowa budowla z lat 1733-1743 według projektu K.I. Dienzenhofera.
Włoski Dwór (czes. <i>Vlašský dvůr</i>) (ryc. 2C)	Zespół gotyckich budowli z przełomu XIII i XV w., stanowiących państwową mennicę, a od początku XV w. także tymczasowy pałac królewski. Nazwa wywodzi się od mistrzów menniczych pochodzących z Florencji. Miejsce przeprowadzenia reformy pieniężnej w Królestwie Czeskim – tu w 1300 r. zaczęto bić grosze praskie. Największy rozkwit obiektu nastąpił pod koniec XIV w., w okresie panowania króla Wacława IV, który spędzał tu dużo czasu. 18.01.1409 r. wydał tu tzw. dekret kutnohorski, który doprowadził do zmiany stosunku głosów na Uniwersytecie Praskim na korzyść Czechów. Mennica została zlikwidowana w 1721 r. Zachowało się m.in. skrzydło mennicy oraz kaplica królewska z 1409 r.

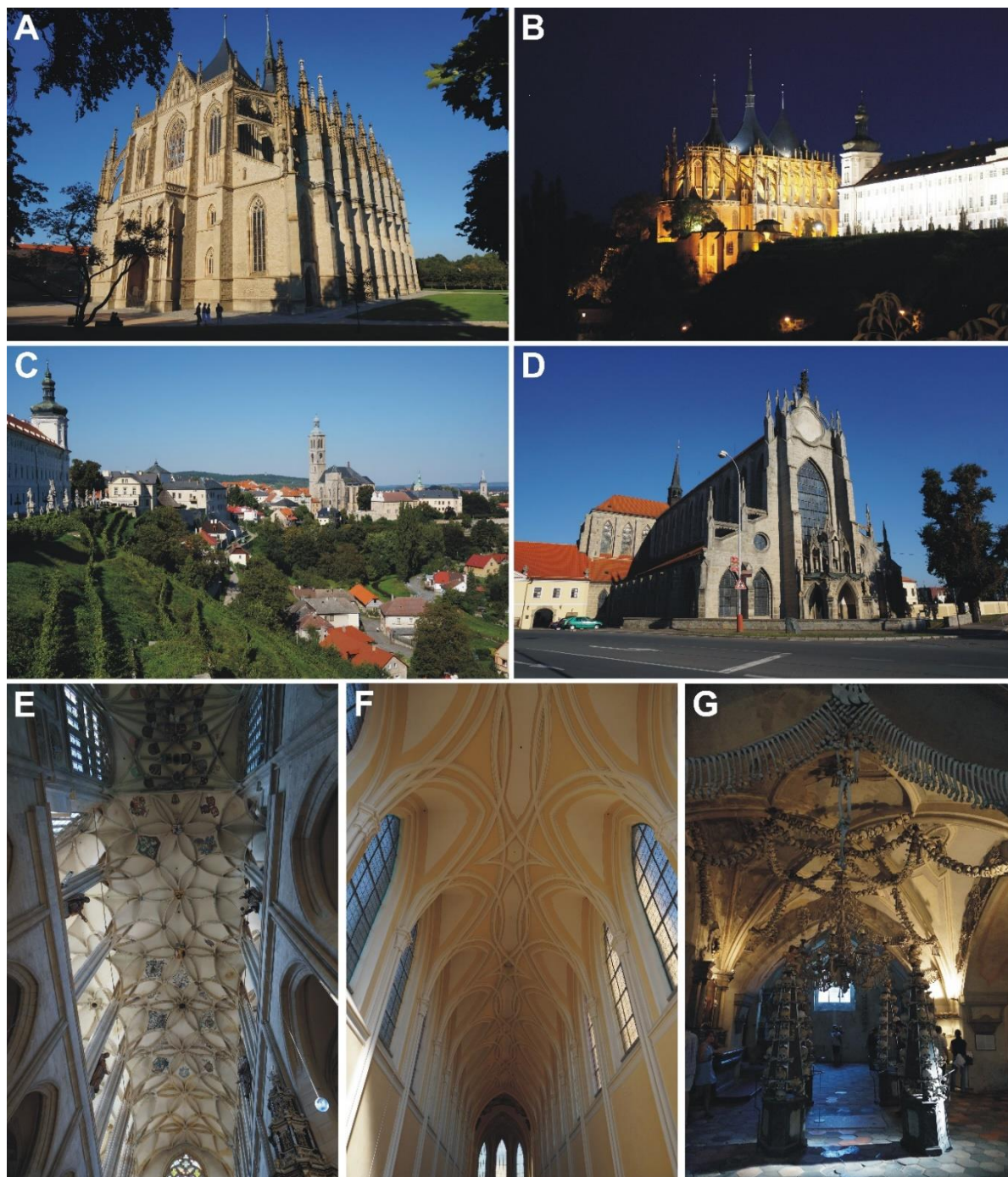
Zabytek	Charakterystyka
Zameczek (czes. <i>Hrádek</i>) (ryc. 2C)	Budowla będąca fragmentem miejskich fortyfikacji, dawny gotycki pałac miejski z dziedzińcem, wieżą i wykuszem, wybudowany przed 1420 r., potem wielokrotnie przebudowywany, choć nadal dość dobrze zachowany. Obecnie główna siedziba Czeskiego Muzeum Srebra.
Kamienice mieszczańskie	W większości renesansowe i barokowe. Przy Palackého náměstí cenny Sankturinovský dům. Przy ul. Šultysovej kamienica U Mramorů i Šultysův dům (Šultys był burmistrzem Kutnej Hory, który za udział w powstaniu 21.06.1621 r. został powieszony w Pradze). Na pl. 1 Maja Kamienny Dom (czes. <i>Kamenný dům</i>) z 1480 r. o bogato zdobionej fasadzie i zachowanych gotyckich wnętrzach, obecnie filia Czeskiego Muzeum Srebra. Kamienica ta zaliczana do jednych z najstarszych w Kutnej Horze i jednocześnie najcenniejszych domów mieszczańskich w Czechach.
Kolumna morowa	Barokowa rzeźba z lat 1713-1715 przy ul. Šultysovej, dzieło jezuickiego rzeźbiarza F. Bauguta upamiętniające epidemię dżumy z 1713 r., która zabiła w mieście 6 000 osób. Na szczycie figura Niepokalanej, zaś niżej napisy informujące o liczbie ofiar i liczbie osób, które ocalały z zarazy.
Fontanna Rejska (czes. <i>Rejskova kašna</i>)	Późnogotycka, dwunastoboczna fontanna z lat 1493-1495, wystawiona z inicjatywy Matyáša Rejska, budowniczego kościoła św. Barbary.
Dom rodzinny J.K. Tyla	Dom nr 108 przy ul. Tylovej, w którym w 1808 r. narodził się J.K. Tyl, obecnie poświęcone mu muzeum.
Relief w skale	Relief ponad doliną potoku Vrchlice, wyrzeźbiony w 1916 r. przez J. Chvojana, upamiętniający przyjęcie w tym miejscu przez Emila Frýdę pseudonimu Vrchlický.
Pozostałości kopalń	Rozmieszczone w różnych częściach miasta, głównie na południu, pochodzące przeważnie ze średniowiecza. Udostępniona do zwiedzania sztolnia Osel (wejście w pobliżu <i>Hrádku</i>), pierwsza sztolnia w Europie o głębokości 500 m.
Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciela (Sedlec) (ryc. 2D, 2F)	Pięcionawowa świątynia z lat 1290-1304, będąca częścią klasztoru cysterskiego w Sedlcu. Jeden z najważniejszych przykładów czeskiej architektury gotyckiej XIII w., pierwsza w Czechach budowla typu katedralnego. Przebudowana w stylu barokowym przez J.B. Santiniego w latach 1699-1707 (efekt określany jest jako gotyk barokowy). Wewnątrz obrazy P. Brandla, M. Willmanna i F. Marchetiego.
Klasztor cystersów (Sedlec)	Dawniej pierwszy i jeden z najbogatszych klasztorów cysterskich w Czechach. Założony w 1142 r., sekularyzacja w 1784 r., po czym w 1812 r. kompleks przekształcony w fabrykę wyrobów tytoniowych, która mieści się tu do dziś. Obecnie budowle głównie w stylu barokowym.
Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych (Sedlec) (ryc. 2G)	Gotycka kaplica cmentarna z XIII w., przebudowana w stylu barokowym przez J.B. Santiniego, w której dolnej części znajduje się kostnica, gdzie zgromadzono szczątki z cmentarza otaczającego budowlę (szacunkowo kości około 10 000 zmarłych). Z kości i czaszek wykonany wystrój wnętrza kostnicy (ołtarz, świeczniki, żyrandol, herb Schwarzenbergów, kielichy, monstrancje), reszta szczątków zgromadzona w stosach w rogach wnętrza.

Zabytek	Charakterystyka
Kościół św. Jakuba w osadzie Jakub	Romański kościół z 1165 r. Restaurowany w XIX w., kiedy niestety utracił część romańskiego charakteru (np. zakryto romańskie reliefy na fasadzie). Obok na głównym placu wiejskim barokowe i empirowe zagrody.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Czapliński 2016; David, Skoup 2003; Doubal 2015; Durdík 2000; Holanová 2016; Olympia 1982; Pavelec i in. 2014; Seznam b.r.w.; Tomášková i in. 2010; Vlček 2001.

To, co odróżnia Kutną Horę od większości czeskich ośrodków turystycznych, to dominacja obiektów sakralnych wśród zabytków udostępnionych do zwiedzania (tab. 1 i 2), zwłaszcza tych najważniejszych (kościół św. Barbary i katedra w Sedlcu). W większości czeskich historycznych miast znajduje się bowiem zamek lub pałac, który bądź zachował wyposażenie i jest udostępniany jako muzeum wewnątrz, bądź mieści muzeum o charakterze regionalnym, krajoznawczym lub specjalistycznym. To te obiekty głównie przyciągają turystów. Widoczne jest to także w przypadku czeskich wpisów na Listę UNESCO, gdzie duże znaczenie mają obiekty rezydencjalne. Nawet w mieście Žďár nad Sázavou, gdzie główną atrakcją jest zbudowany na planie pięcioramiennej gwiazdy kościół św. Jana Nepomucena, porównywalne liczby turystów odwiedzają sąsiedni dawny klasztor cysterski, w 1784 r. przekształcony w pałac, zajmujący wielokrotnie większą powierzchnię i oferujący cztery trasy zwiedzania. Sakralny charakter zabytków udostępnionych do zwiedzania w Kutnej Horze powoduje, że liczba tras bądź opcji poznawania obiektów względem liczby atrakcji nie jest zbyt duża. W większości czeskich zamków i pałaców można bowiem w ostatnich latach zauważyć zwiększanie liczby tras zwiedzania, które poza głównymi salami obejmują także części gospodarcze, piwnice czy poddasza [Kołodziejczyk 2019]. Zdarza się też tak, że dotychczasowa trasa jest dzielona na dwie, np. obejmujące osobno sale reprezentacyjne i apartamenty prywatne. Przykładowo w pałacu w Valticach turyści mają do dyspozycji 11 tras zwiedzania, w pałacach w Lednicach i Náchodzie po dziewięć tras, zaś w Sychrovie osiem. Ma to swoje uwarunkowania organizacyjne, ale najczęściej po prostu ekonomiczne (by zwiedzić cały obiekt, trzeba wykupić kilka biletów lub wrócić w dane miejsce za jakiś czas). W przypadku Kutnej Hory proces ten ma niewielką skalę i obejmuje tylko Włoski Dwór (dwie trasy główne – pałac królewski i mennicę) oraz wszystkie filie Czeskiego Muzeum Srebra (w każdym obiekcie po dwie, osobno płatne trasy zwiedzania i wystawy czasowe). W kościele św. Barbary trasa dodatkowa (empory) jest w cenie trasy podstawowej, stąd trudno tu się doszukiwać chęci uzyskania wyższych kwot od turystów. W większości atrakcji dostępna jest więc jedna trasa, a raczej opcja zwiedzania, obejmująca po prostu wejście do świątyni lub muzeum czy galerii. Zwiedzanie z reguły odbywa się indywidualnie, a jedynymi obiektami, gdzie zwiedzanie odbywa się wyłącznie z przewodnikiem są: Włoski Dwór (obie trasy), Czeskie Muzeum Srebra (tylko jedna trasa) oraz wnętrza klasztoru sedleckiego, udostępniane na specjalne życzenie przez muzeum fabryki Philip Morris. Popularność Kutnej Hory nie

spowodowała więc zwiększania liczby tras w udostępnionych dotąd obiektach, ale w zamian powstanie nowych atrakcji, o czym wspomniano wyżej. W tym pierwszym względzie odróżnia się więc od większości średnich i małych miast Republiki Czeskiej, zaś w tym drugim – nawiązuje do sytuacji w najważniejszych ośrodkach turystycznych – Pradze czy Českim Krumlovie.

Ryc. 2. Wybrane zabytki Kutnej Hory: A. Kościół św. Barbary widziany z południowego zachodu; B. Kościół św. Barbary i dawne kolegium jezuickie (obecnie Galeria Województwa Środkowoczeskiego) widziane z okolic Włoskiego Dworu; C. Widok z tarasu przy kaplicy Bożego Ciała z (od lewej): dawnym kolegium jezuickim, Zameczkiem (siedziba Czeskiego

Muzeum Srebra), kościołem św. Jakuba, Włoskim Dworem i wieżą kościoła pw. NMP (Na Náměti); D. Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela w Sedlcu; E. Sklepienie kościoła św. Barbary; F. Sklepienie katedry w Sedlcu; G. Wnętrze kościoła cmentarnego pw. Wszystkich Świętych w Sedlcu

Źródło: fot. autora.

Tab. 2. Sposób udostępnienia i dodatkowa oferta zabytków, muzeów i galerii w Kutnej Horze i Kroměříżu (stan na 2020 r.)

Lokalizacja	Nazwa obiektu	Liczba podstawowych tras zwiedzania	Liczba dodatkowych tras zwiedzania	Okres udostępnienia dla turystów	Stala oferta dla dzieci	Dostępność dla niepełnosprawnych	Oferta gastronomiczna/noclegowa w obiekcie
Kutná Hora	Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych	1	0	I-XII	nie	ograniczona	nie/nie
	Kościół św. Barbary	1	1	I-XII	nie	prawie pełna	nie/nie
	Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela	1	0	I-XII	nie	bardzo ograniczona	nie/nie
	Kaplica Bożego Ciała	1	0	III-X	nie	bardzo ograniczona	nie/nie
	Kościół św. Jakuba	1	0	VI-IX	nie	prawie pełna	nie/nie
	Włoski Dwór (czes. <i>Vlašský dvůr</i>)	2	0	I-XII	nie	bardzo ograniczona	nie/nie
	Kościół św. Jana Nepomucena	1	0	IV-X	nie	ograniczona	nie/nie
	Kościół pw. NMP (czes. <i>kostel Matky Boží Na Náměti</i>)	1	0	VII-VIII	nie	ograniczona	nie/nie
	Kościół św. Jakuba w osadzie Jakub	1	0	VII-X	nie	ograniczona	nie/nie
	Czeskie Muzeum Srebra (czes. <i>České muzeum stříbra</i>)	2	1	IV-XI	tak	brak	nie/nie
	Galeria Województwa Środkowoczeskiego (czes. <i>Galerie Středočeského kraje</i>)	2	0	I-XII	tak	pełna	tak/nie
	Kamienny Dom (czes. <i>Kamenný dům</i>), filia Czeskiego Muzeum Srebra	2	1	IV-XI	tak	brak	nie/nie
	Dom J.K. Tyla (czes. <i>Tylův dům</i>), filia Czeskiego Muzeum Srebra	2	1	IV-X	tak	brak	nie/nie
	Galeria Felixa Jeneweina (czes. <i>Galerie Felixe Jeneweina města Kutné Hory</i>)	1	0	I-XII	nie	ograniczona	nie/nie
	Dom Dačického (czes. <i>Dačického dům</i>)	1	0	I-XII	tak	ograniczona	nie/nie
	Ekspozycja Philip Morris (muzeum tytoniu)	1	2	IV-X	nie	prawie pełna	nie/nie
	Ekspozycja „Ujawnienie ciemnej twarzy Kutnej Hory” (czes. <i>Odhalení temné tváře Kutné Hory</i>)	1	0	I-XII	tak	bardzo ograniczona	nie/nie

Lokalizacja	Nazwa obiektu	Liczba podstawowych tras zwiedzania	Liczba dodatkowych tras zwiedzania	Okres udostępnienia dla turystów	Stała oferta dla dzieci	Dostępność dla niepełnosprawnych	Oferta gastronomiczna/noclegowa w obiekcie
	Muzeum drukarstwa (czes. <i>Muzeum knihtisku</i>)	1	0	I-XII	tak	ograniczona	nie/nie
	Galeria Spolkový dům	1	0	I-XII	nie	pełna	nie/nie
	Gabinet luster (czes. <i>Zrcadlové bludiště</i>)	1	0	I-XII	tak	ograniczona	nie/nie
	Pracownia alchemiczna (czes. <i>Alchymistická dílna</i>)	1	0	I-XII	tak	brak	nie/nie
	Muzeum czekolady	1	0	I-XII	tak	bardzo ograniczona	tak/nie
Kroměříž	Pałac arcybiskupi	1	3	IV-X	nie	bardzo ograniczona	tak/nie
	Ogród przypałacowy (czes. <i>Podzámecká zahrada</i>)	1	0	I-XII	nie	prawie pełna	tak/nie
	Ogród Kwiatowy (czes. <i>Květná zahrada</i>)	1	1	I-XII	nie	prawie pełna	tak/nie
	Muzeum Archidiecezjalne (czes. <i>Arcidiecézní muzeum</i>), filia Muzeum Sztuki w Ołomuńcu (czes. <i>Muzeum umění Olomouc</i>)	1	0	I-XII	nie	bardzo ograniczona	tak/nie
	Muzeum Ziemi Kroměřížskiej (czes. <i>Muzeum Kroměřížska</i>)	1	0	I-XII	tak	ograniczona	nie/nie
	Ekspozycja poświęcona Karłowi Kryłowi (czes. <i>Expozice Karla Kryla</i>)	1	0	I-XII	nie	ograniczona	nie/nie
	Piwnice na wino pod pałacem arcybiskupim	1	0	IV-IX	nie	brak	tak/nie

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Faltín 2013; NPÚ b.r.w.; Seznam b.r.w.; stron internetowych poszczególnych obiektów i obserwacji autora.

Uwagi: Trasy zwiedzania podzielono na główne (zasadnicze), wiodące przez reprezentacyjne pokoje w przypadku zamków i pałaców lub główne wnętrza odpowiadające funkcji w przypadku pozostałych rodzajów obiektów, oraz dodatkowe, które np. udostępniają pomieszczenia gospodarcze lub techniczne, bądź w inny sposób uzupełniające podstawową ofertę. Dane dotyczące dostępności dla niepełnosprawnych odnoszą się do osób z niepełnosprawnością ruchową. Dostępność pełna lub prawie pełna występuje w sytuacji, gdy osoby na wózkach inwalidzkich mogą bez większych przygotowań z ich strony lub ze strony obsługi uczestniczyć we wszystkich trasach zwiedzania i dostać się do wszystkich pomieszczeń udostępnionych dla ogólnego ruchu turystycznego, ewentualnie tylko pojedyncze pomieszczenia nie są dostępne. Dostępność określano jako bardzo ograniczoną, gdy osoba na wózku inwalidzkim może dostać się do zabytku, ale ma możliwość oglądnąć go co najwyżej z zewnątrz. Natomiast dostępność jako ograniczoną określano w sytuacji, gdy zarządcy obiektu dopuszczają możliwość zwiedzania części wewnątrz przez osobę niepełnosprawną ruchowo, ale wymaga to wcześniejszych ustaleń, a przede wszystkim przenoszenia wózka z osobą niepełnosprawną po schodach lub przez progi.

Duży ruch turystyczny, występujący także poza sezonem letnim [CE Traffic 2019; Faltín 2013], spowodował, że zabytki Kutnej Hory mają długi w skali roku okres otwarcia, co je wyróżnia na tle kraju. Większość zabytków w Republice Czeskiej (zarówno państwowych, jak i prywatnych lub zarządzanych w inny sposób) jest otwarta tylko sezonowo, najczęściej od początku kwietnia do końca października (w 2018 r. dotyczyło to aż 66 spośród 111 zabytków państwowych, czyli prawie 60% [Kołodziejczyk 2019]). Wynika to przede wszystkim z sezonowości ruchu turystycznego w kraju, która co prawda w ostatnich latach ulega pewnemu ograniczeniu, ale nadal jest znacząca [Vystoupil, Šauer 2012]. Drugim czynnikiem są sprawy związane z utrzymaniem zabytków i minimalizacją kosztów. W Kutnej Horze spośród dziewięciu zabytków udostępnianych regularnie dla turystów aż cztery są czynne przez cały rok (tab. 2) i to niezależnie od pory roku przez siedem dni w tygodniu, jedynie z pewnymi różnicami godzinowymi w poszczególnych miesiącach (ossuarium, kościół św. Barbary, katedra, Włoski Dwór). Krótszy okres otwarcia w skali roku dotyczy mniej znanych kościołów, zaś najkrótszy – peryferyjnie położonego w ramach centrum miasta kościoła pw. NMP (*Na Náměti*), który jest dostępny tylko przez dwa wakacyjne miesiące. Kutnohorské muzea i galerie są najczęściej otwarte przez cały rok, co odpowiada praktyce w Republice Czeskiej, zwłaszcza w przypadku placówek państwowych i samorządowych. Wyjątkiem są tylko Czeskie Muzeum Srebra wraz z filiami oraz ekspozycja Philip Morris. Nieco zaskakujące jest to, że muzea prywatne są całoroczne, podczas gdy w innych lokalizacjach w kraju najczęściej mają charakter sezonowy i w okresie zimowych są całkowicie zamknięte lub otwierane tylko po wcześniejszym umówieniu się (np. wyłącznie dla grup zorganizowanych). Wynika to z tego, że w Kutnej Horze albo są one prowadzone przez lokalne organizacje zrzeszające przewodników turystycznych (Pracownia alchemiczna, ekspozycja „Ujawnienie ciemnej twarzy Kutnej Hory”, Muzeum kutnohorskich powieści, duchów i straszyleł) lub są związane z inną działalnością gospodarczą (muzea drukarstwa i czekolady, gabinet luster). Spośród 22 zabytków, muzeów i galerii Kutnej Hory przez cały rok otwartych jest aż 13 (tab. 2).

Ze względu na sakralny charakter udostępnionych zabytków dość słabo reprezentowana jest oferta dla dzieci (tab. 2), generalnie coraz bardziej rozwijana w czeskich zabytkach [Kołodziejczyk 2019]. Wiele obiektów organizuje specjalne trasy przeznaczone dla dzieci – od modyfikacji zasadniczej trasy zwiedzania (np. wersja nieco krótsza lub z komentarzem odpowiadającym wiekowi słuchaczy) przez specjalne zwiedzanie w towarzystwie księżniczki, rycerza, ducha lub bajkowej postaci (trasa także z reguły jest krótsza od zasadniczej) po lekcje muzealne lub zajęcia tematyczne odbywające się np. w historycznych wnętrzach. W Kutnej Horze spośród 22 udostępnionych obiektów ofertę tego typu przygotowało dziesięć, przy

czym są to wyłącznie muzea i galerie¹⁰ (tab. 2). Czasem jest to tylko propozycja lekcji muzealnych, skierowana raczej do szkół, jak w Czeskim Muzeum Srebra i jego filiach. Bardziej rozbudowana oferta występuje w obiektach nowoczesnych (np. dom Dačického), skierowanych typowo do dzieci (np. Muzeum kutnohorskich powieści, duchów i straszylek czy ekspozycja „Ujawnienie ciemnej twarzy Kutnej Hory”) lub prywatnych, dla których jest to kolejny sposób przyciągnięcia zwiedzających (np. Muzeum drukarstwa). Jeszcze bardziej ograniczona jest oferta gastronomiczna w obiektach, zaś noclegowa w ogóle nie występuje (tab. 2). Wynika to z położenia w dużym mieście o rozwiniętych funkcjach turystycznych, gdzie tego typu usług jest bardzo dużo. Ograniczeniem dla rozwoju gastronomii jest też sakralny charakter większości zabytków. W efekcie jest ona dostępna tylko w dwóch obiektach pod postacią kawiarni (Galeria Województwa Środkowoczeskiego i Muzeum czekolady).

Ze względu na zabytkowy charakter większości obiektów udostępnionych do zwiedzania w Kutnej Horze (dotyczy to też budynków, w których mieszczą się wszystkie muzea) występują liczne ograniczenia w dostępności dla osób niepełnosprawnych ruchowo (tab. 2). Spośród zabytków jedynie kościół św. Barbary jest dostępny prawie w całości (z wyjątkiem empor), co jest możliwe dzięki wielkości budowli i poczynionym inwestycjom, a jednocześnie wiąże się z dużym zainteresowaniem wśród turystów. Z drugiej strony dostępność drugiej najważniejszej świątyni, katedry Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela jest już bardzo ograniczona (schody). W kościele cmentarnym pw. Wszystkich Świętych niepełnosprawny, by dostać się do kostnicy, musi skorzystać ze specjalnej platformy, co wymaga wcześniejszego uzgodnienia. Wśród muzeów i galerii pozytywnie dzięki poczynionym inwestycjom wyróżnia się Galeria Województwa Środkowoczeskiego i Galeria Spolkový dům¹¹. W pierwszym przypadku dodatkowo prowadzony jest program „GASK bez barier”, skierowany do osób niepełnosprawnych i starszych, w ramach którego odbywają się m.in. zajęcia dla osób niewidomych i słabowidzących. Przygotowano modele niektórych prac, które osoby z uszkodzonym narządem wzroku mogą doświadczać dotykiem, oraz specjalny audio-przewodnik. Negatywnie wypada z kolei Czeskie Muzeum Srebra, które na swoich stronach kategorycznie stwierdza, że ich wszystkie obiekty nie są dostępne dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Trzeba jednak pamiętać, że muzeum zajmuje budowlę o średniowiecznym rodowodzie, stąd ich przystosowanie może być rzeczywiście trudne. Władze miasta przygotowały sugerowane trasy dla osób na wózkach inwalidzkich, które łączą najważniejsze zabytki, w tym wszystkie te, które są w jakimś stopniu przygotowane na

¹⁰ Trochę trudno się dziwić brakowi oferty dla dzieci w przypadku zabytkowych kościołów, które jednocześnie nadal pełnią funkcje sakralne. Jednak wiele zabytkowych świątyń w Europie Zachodniej tego typu ofertę przygotowuje.

¹¹ Galeria Spolkový dům jest jedyną placówką kulturalną w mieście dostępną za darmo. W Galerii Felixa Jeneweina bezpłatne wejście obowiązuje w pierwszą sobotę miesiąca, zaś w Muzeum czekolady opłata za wstęp jest dobrowolna.

przyjęcie tej grupy turystów. Kompleksową analizę dostępności Kutnej Hory dla osób niepełnosprawnych wykonał Faltín [2013], uwzględniając zabytki, instytucje kultury, bazę noclegową i gastronomiczną, dworce kolejowe i autobusowy oraz szereg innych obiektów. W kontekście zabytków autor stwierdził, że problemem jest niedostatek piktogramów wskazujących dostęp dla osób niepełnosprawnych, a także brak stosownych informacji na stronach internetowych obiektów (choć od tego czasu są zauważalne zmiany na korzyść, np. parafia Kutná Hora udostępnia takie informacje dla większości świątyń otwartych dla turystów). Generalnie na tle innych czeskich miast historycznych (poza Pragą) i pojedynczych zabytków [por. Kołodziejczyk 2019] Kutną Horę należy uznać na dość dobrze przygotowane na przyjęcie turystów z niepełnosprawnościami.

W Kutnej Horze oferowane są bilety łączone, korzystniejsze pod względem ceny, obejmujące zwiedzanie najważniejszych zabytków (dwie opcje: katedra i kostnica oraz kościół św. Barbary, katedra i kostnica). Warto też wspomnieć, że turystów, choć głównie krajowych, przyciąga też najbliższe otoczenie Kutnej Hory – relikty dawnego osadnictwa i górnictwa wzdłuż doliny rzeki Vrchlice powyżej miasta, zamek Malešov czy pałace z parkami w Kačínie, Žlebach i Žehušicach [Olympia 1982; Otruba, Ptáček, Švorc 2007; Kołodziejczyk 2017, 2019].

Kroměříž z kolei położony jest pomiędzy Ołomuńcem na północy i Zlínem na południowym wschodzie, w południowej części Hany, urodzajnej krainy rolniczej, która – podobnie jak w przypadku Polabí – cechuje się głównie walorami kulturowymi, a nie przyrodniczymi. Rejon ten pozostawał przez długi czas pod wpływem biskupów ołomunieckich, czego dobrym przykładem jest właśnie prezentowane miasto, które z czasem stało się najważniejszą siedzibą kościelną w Czechach i na Morawach. Najstarsze ślady osadnictwa pochodzą z czasów romańskich [Otruba, Ptáček, Švorc 2007]. Kroměříž powstał jako grodzisko przy Szlaku Bursztynowym, ale już w 1107 r. stał się siedzibą biskupów (potem arcybiskupów) z Ołomuńca. W 1262 r. uzyskał prawa miejskie. Po zniszczeniach w czasie wojny trzydziestoletniej (okupacja szwedzka, walki prusko-austriackie) został odnowiony dzięki Karlowi z Lichtensteinów-Kaselkornów. Po objęciu przez niego tytułu biskupa ołomunieckiego w latach 1686-1689 miała miejsce szeroko zakrojona odbudowa miasta wraz z pałacem zgodnie z projektami Filiberta Lucchese, a po jego śmierci – Giovanniego Pietro Tencallo. Ważnym wydarzeniem były obrady austriackiego Sejmu Ustawodawczego Rzeszy, które odbywały się w tutejszym pałacu od 12.11.1848 r. do 7.03.1849 r. W 1886 r. miasto wyszło spod władania biskupów i ma własny samorząd. Ze względu na bogate życie kulturalne – zarówno dawniej, jak i współcześnie – Kroměříž nazywany jest Hanáckimi Atenami [Olympia 1982]. W historii miasto było siedzibą wielu szkół, znaczące są tradycje muzyczne i artystyczne, pochodzą stąd m.in. E. Axman, V. Talich czy M. Švabinský (w centrum miasta znajduje się dom, w którym się urodził, oznaczony stosowną tablicą pamiątkową). Obecnie odbywają się liczne wystawy, festiwale muzyczne i śpiewacze, także o randze

międzynarodowej. W 1998 r. tutejszy pałac arcybiskupi wraz z otaczającym go parkiem w stylu angielskim oraz nieco odległy Ogród Kwiatowy [Gajdek 2015; Sendler 2015] wpisano na Listę UNESCO. Centrum miasta od 1978 r. objęte jest rezerwatem zabytkowym [Horná 2012; Zgoda 2018].

Tab. 3. Główne zabytki Kroměříža

Zabytek	Charakterystyka
Pałac arcybiskupi (ryc. 3C, 3D, 3E)	Pierwotnie gotycki zamek, przebudowany pod koniec XVI w. i na początku XVII w. dla Stanisława Pavlovskiego i Františka Dietrichštejna. Po totalnej dewastacji podczas wojny trzydziestoletniej został odbudowany i przekształcony w pałac w stylu barokowym dla nowego biskupa Karla z Lichtensteinów-Kaselkornów. Prace w latach 1686-1689 przebiegały według projektów F. Lucchese, a po jego śmierci – G.P. Tencallo. Bardzo dobrze zachowane wnętrza, m.in. sala sejmowa, galeria obrazów, pracownia, biblioteka. W przyziemiu od strony parku <i>sala terrena</i> o bogatej dekoracji sztukatorskiej (ryc. 3D), z licznymi urządzeniami wodnymi. Pałac otacza park (czes. <i>Podzámecká zahrada</i> ; ryc. 3E) w stylu angielskim z pawilonami (m.in. Colloredova kolumnada i glorieta z przełomu XVIII i XIX w. oraz Chiński Pawilon z połowy XIX w.), przechodzący płynnie w okoliczną krainę. Od północnego wschodu oparty o rzekę Morawę, zaś jej starorzecza zawarte są w planie założenia. Lucchese pierwotnie zaprojektował zapewne wczesnobarokowy ogród, ale projekt został szybko przekształcony i dostosowany do powstającego pałacu. W efekcie w latach 1686-1689 powstał ogród w stylu francuskiego baroku. W latach 1777-1811 (za Antonína Teodora Colloredo-Waldsee) został powiększony w kierunku Morawy i wzbogacony dziełami wodnymi, po czym w połowie XIX w. uzyskał obecny, krajobrazowy charakter zgodnie z projektem A. Arche.
Ogród Kwiatowy (czes. <i>Květná zahrada</i>) (ryc. 3F)	Ogród formalny w stylu francuskim, będący częścią biskupiego założenia rezydencjonalnego, ale oddalony od pałacu (pierwotnie znajdował się za miastem). Powstał w latach 1665-1675 na wzór włoskich ogrodów manierystycznych (np. Villa d'Este w Tivoli [por. Symes 2002]) z inicjatywy biskupa Karla z Lichtensteinów-Kaselkornów, według projektu F. Lucchese. Po jego śmierci pracami kierował G. Tencallo, który zachował kompozycję, ale zmienił charakter ogrodowych budowli. W latach 1840-1845 według projektu A. Archego dodano pawilon wstępny ze szklarniami (w miejscu oranżerii z 1722 r.). Pośrodku ogrodu stoi rotunda z wahadłem Foucaulta, zaś od strony północnej kolumnada ozdobiona rzeźbami.
Kompleks budowli arcybiskupich	Obiekty użytkowe rozmieszczone w różnych częściach miasta. Zachowała się m.in. mennica z 1665 r. i barokowy spichlerz z 1711 r.
Mury miejskie	Zachowane na czterech odcinkach, najlepiej w południowej części miasta. Jako jedyna brama miejska przetrwała Brama Młyńska (czes. <i>Mlýnská brána</i> ; ryc. 3B) z 1585 r., obecnie łącząca pałac arcybiskupi z kolegium pijarów.

Zabytek	Charakterystyka
Ratusz (ryc. 3A)	Naróżny budynek z XVI w., restaurowany w 1850 i 1965 r.
Kamienice	Renesansowe i barokowe domy, najokazalsze wokół rynku (posiadają podcienia), należące do mieszczan lub członków biskupiej kapituły.
Kościół św. Maurycego (ryc. 3B)	Gotycka świątynia z 1262 r., powiększona w XV w., regotycyzowana w 1836 r. Wewnątrz m.in. nagrobki arcybiskupów. W pobliżu budynek probostwa z arkadami z 1607 r.
Kościół pw. Wniebowzięcia NMP (ryc. 3A)	Kościół parafialny z XIII w., przebudowany w stylu barokowym w latach 1724-1736.
Kościół św. Jana Chrzciela	Pierwotnie kościół szpitalny, od 1687 r. należący do zakonu pijarów. Przebudowany w stylu barokowym w latach 1737-1768, w tym stanie zachowany do dziś.
Kolegium pijarów (ryc. 3B)	Rozległy, kilkukrzydłowy barokowy kompleks połączony z pałacem arcybiskupim Bramą Młyńską. Wewnątrz kolegium kaplica z rokokowymi sztukateriami.
Kolumna morowa (ryc. 3A)	Barokowa rzeźba z 1680 r. stojąca ośrodku rynku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: David, Skoup 2003; Durdík 2000; Gajdek 2015; Horná 2012; Olympia 1982; Otruba, Ptáček, Švorc 2007; Pavelec i in. 2014; Seznam b.r.w.; Tomíšková i in. 2010; Vlček 2001.

Ryc. 3. Wybrane zabytki Kroměříža: A. Widok z wieży pałacu arcybiskupiego na rynek z ratuszem i kolumną morową oraz na kościół pw. Wniebowzięcia NMP; B. Widok na kościół św. Maurycego, kolegium pijarów i Bramę Młyńską; C. Frontowa fasada pałacu arcybiskupiego; D. *Sala terrena* w przyziemiu pałacu arcybiskupiego, mająca stanowić jego połączenie z ogrodami; E. Ogród przypałacowy widziany z okien reprezentacyjnego piętra arcybiskupiej rezydencji; F. Ogród Kwiatowy widziany z tarasu na szczycie kolumnady
Źródło: fot. autora.

Miasto jest nieco uboższe w zabytki niż Kutná Hora (tab. 3, ryc. 3)¹², a w szczególności gdy weźmie się pod uwagę te regularnie udostępnione do zwiedzania (tab. 2). Najważniejszym zabytkiem jest pałac, stąd Kroměříž nie wyróżnia się na tle innych najważniejszych miast historycznych Republiki Czeskiej, których oferta turystyczna skupiona

¹² Znajduje się tu 178 zabytków, w tym jednej o statusie narodowego (pałac arcybiskupi) [Památkový katalog b.r.w.].

jest właśnie wokół rezydencji. Odmienność polega jednak na tym, że właścicielem pałacu jest arcybiskupstwo ołomunieckie, podczas gdy z reguły są to władze rządowe lub samorządowe. Kroměříž wyróżnia się też dwoma zabytkowymi ogrodami (przypałacowym i kwiatowym [Gajdek 2015; Sandler 2015]), wpisanymi na Listę UNESCO (razem z pałacem). Jest to jedno z nielicznych czeskich miast, które przyciągają turystów założeniami parkowymi (inne to np. pobliski Holešov, Nové Město nad Metují z zaprojektowanymi przez Dušana Jurkoviča ogrodami przypałacowymi lub zespół Lednice-Valtice [por. Otruba, Ptáček, Švorc 2007]). W Kroměříżu udostępnionych w sposób regularny jest siedem obiektów, w tym dwa ogrody (jeden bezpłatnie – przypałacowy), pałac i cztery muzea. Ciekawą propozycją jest zwiedzanie piwnic pałacu arcybiskupiego, w których dojrzewa wino mszalne (istnieje także możliwość zakupu). Łącznie do dyspozycji turystów pozostaje 11 tras zwiedzania, co daje wynik trzykrotnie mniejszy niż w Kutnej Horze. Wynika to z nieco bardziej peryferyjnego położenia Kroměříža, który w mniejszym stopniu jest odwiedzany przez turystów zagranicznych. Kluczowa jest większa odległość od Pragi, która skupia tę grupę turystów w Republice Czeskiej [Vystoupil, Šauer 2012]¹³. Znajduje to odzwierciedlenie m.in. w słabiej rozwiniętej bazie noclegowej niż w Kutnej Horze. Turyści spędzają tu raczej jeden dzień, co koresponduje z potencjałem tutejszych atrakcji. Na mniejszą skalę tworzone są nowe atrakcje. Po wpisaniu pałacu i ogrodów Kroměříža na Listę UNESCO raczej tylko rozbudowywano ofertę w dotąd funkcjonujących obiektach (nowe trasy w pałacu, poprawa organizacji zwiedzania w Ogrodzie Kwiatowym, łącznie z pojawieniem się możliwości wynajęcia przewodnika). Jedyną nową propozycją jest ekspozycja poświęcona Karłowi Krylowi (1944-1994), czeskiemu pieśniarzowi, poecie i grafikowi, głównemu przedstawicielowi nurtu publicystycznego w poezji lat 60. XX w., który urodził się w tym mieście.

Sposób udostępnienia pałacu arcybiskupiego dobrze wpisuje się w trendy obserwowane wśród czeskich zamków i pałaców [Kołodziejczyk 2019]. Turyści mają tu do dyspozycji cztery trasy zwiedzania (tab. 2), z czego dwie obejmują historyczne wnętrza o zachowanym wyposażeniu (komnaty reprezentacyjne i *sala terrena*, czyli zespół pomieszczeń w przyziemiu ze sztukateriami i mozaikami mającymi je upodabniać do rajskiego ogrodu, stanowiący element pośredni między wnętrzami a parkiem [por. Otruba, Ptáček, Švorc 2007]), a dodatkowo można zwiedzić galerię obrazów i wejść na wieżę. Jest to wartość wyższa niż średnia 3,26 trasy, która dotyczyła oferty zabytków pozostających pod opieką Narodowego Urzędu ds. Zabytków w 2018 r.¹⁴ Oferowane są bilety łączone (komnaty reprezentacyjne

¹³ W 2008 r. udział Pragi w międzynarodowym ruchu turystycznym w Republice Czeskiej wynosił 60,9%, podczas gdy żaden inny region nie uzyskał więcej niż 10%. Dla porównania z innymi stolicami udział Londynu wynosił poniżej 50%, zaś Budapesztu – poniżej 55% w skali kraju [Vystoupil, Šauer 2012].

¹⁴ W 2018 r. w 111 udostępnionych zabytkach pozostających pod opieką Narodowego Urzędu ds. Zabytków oferowano 171 tras zasadniczych, co daje ponad 1,5 trasy na obiekt, oraz 191 tras dodatkowych, czyli ponad 1,7 trasy na obiekt. Łącznie turyści mieli więc do dyspozycji 362 trasy, co daje 3,26 trasy w przeliczeniu na jeden zabytek [Kołodziejczyk 2019].

i galeria obrazów oraz wszystkie cztery trasy łącznie). Uwzględniając spacer po ogrodzie, daje to możliwość spędzenia prawie całego dnia w arcybiskupim zespole pałacowo-parkowym.

Niestety pałac jest prawie niedostępny dla osób niepełnosprawnych ruchowo (tylko możliwość oglądnięcia z zewnątrz i wjazdu na dziedziniec), podobnie w przypadku mieszczącego się w tym samym budynku Muzeum Archidiecezjalnego. Lepiej sytuacja wygląda w przypałacowym ogrodzie, ale ze względu na pochyłości i nierówności wskazana jest pomoc opiekuna. Brak jest też oferty dla dzieci. Pewną różnorodność opcji zwiedzania oferuje także Ogród Kwiatowy, który można zwiedzać samodzielnie lub z przewodnikiem, a dodatkowo wykupić wejście wraz z przewodnikiem do rotundy, jednego z pawilonów ogrodowych. Kompleks jest dość dobrze przygotowany na przyjęcie osób niepełnosprawnych [Hudec 2015]. Inne udostępnione obiekty (głównie muzea) oferują jedną opcję zwiedzania, choć czasem obejmuje ona kilka wystaw (Muzeum Ziemi Kroměřížskiej).

Okres otwarcia pałacu arcybiskupiego w Kroměříżu jest podobny do innych czeskich rezydencji (tab. 2). Czynny jest od kwietnia do października, przy czym w kwietniu – kiedy zainteresowanie jest jeszcze relatywnie niewielkie – tylko w weekendy. O miesiąc krócej czynne są piwnice na wino pod pałacem, przy czym oferowane jest tylko jedno zwiedzanie dziennie od wtorku do soboty. Pozostałe obiekty (ogrody i muzea) czynne są przez cały rok. Jedynym obiektem, który ma specjalnie przygotowane propozycje dla młodszych turystów, jest Muzeum Ziemi Kroměřížskiej, choć jest to oferta przeznaczona raczej dla szkół. Pod tym względem atrakcje turystyczne Kroměříža wypadają więc dość słabo. Poza ogrodami ograniczona jest dostępność dla osób niepełnosprawnych. Żaden z obiektów nie chwali się jakimikolwiek przystosowaniami dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich lub z innymi niepełnosprawnościami. Dość dobrze rozwinięta jest za to oferta gastronomiczna, dostępna w pięciu z siedmiu udostępnionych atrakcji.

Udział badanych ośrodków w ruchu turystycznym

Wyjaśnienia wymagają zasady opracowywania statystyk związanych z zabytkami oraz muzeami i galeriami, które są przedmiotem analizy w niniejszym tekście. W pierwszym przypadku statystyki obejmują zamki, pałace, klasztory, kościoły, różnego typu ruiny, młyny i inne zabytki techniki, wille czy wieże, które są prawnie chronione i udostępniają swoje wnętrza regularnie na podstawie biletów wstępu. Dane o zabytkach dostępnych bezpłatnie (np. wnętrza większości kościołów) lub otwieranych tylko okazjonalnie (np. podczas Europejskich Dni Dziedzictwa¹⁵) nie są więc dostępne. Jeśli w obiekcie zabytkowym mieści się muzeum lub galeria, to zwiedzający zaliczani są do frekwencji w muzeach, a nie w zabytkach. Na ogół rozróżnienie to nie stwarza problemów, choć w niektórych przypadkach znaczną

¹⁵ W przypadku Kutnej Hory w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa udostępniany jest np. kościół św. Wawrzyńca w dawnej wsi Kaňk, obecnie w północnej części miasta. Świątynia na co dzień jest zamknięta, natomiast podczas dwóch wrześniowych weekendów oprowadza po niej przewodnik.

część wystawy muzealnej stanowią oryginalne lub zrekonstruowane wnętrza, więc charakter wizyty odpowiada raczej zwiedzaniu zabytku, a nie muzeum. Problem pojawia się też w przypadku muzeów, które posiadają filie mieszczące się w zabytkach. Nawet jeśli ogląda się w nich historyczne wnętrza (np. pałac w Lešnej koło Valašského Meziříčí, będący formalnie częścią Muzeum regionu Valašsko z siedzibą we Vsetínie [por. Kołodziejczyk 2016]), zwiedzający wliczani są do frekwencji w muzeach i galeriach. Z tego samego powodu w statystykach dotyczących zabytków brakuje Willi Tugendhatów w Brnie, jest ona bowiem filią Muzeum Miejskiego. W efekcie w 2018 r. zgodnie z opracowaniami Centrum Informacji i Statystyk Kultury (czes. *Centrum informací a statistik kultury*) w Republice Czeskiej znajdowało się 327 zabytków architektury udostępnianych zwiedzającym na podstawie biletów wstępu (w 2017 r. 318 obiektów), które odwiedziło 14 238 000 osób (w 2017 r. 14 148 600 osób), natomiast liczba muzeów, galerii i izb pamięci to 477 (w 2017 r. identyczna liczba). Posiadały one 321 filii (w 2017 r. 329), a łączna frekwencja wyniosła 14 298 900 osób (w 2017 r. 13 485 900 osób).

Oba analizowane ośrodki turystyczne należą do najczęściej odwiedzanych miejsc w Republice Czeskiej. Co prawda nie są tak popularne jak Praga, która stanowi wyróżniający się ośrodek międzynarodowy, ale zarówno znajdujące się w ich obrębie obiekty, jak i całe ośrodki, mogą poszczycić się najwyższą frekwencją w kraju. Trzeba jednocześnie pamiętać, że bliskość Pragi przyczynia się do zwiększenia liczby turystów w Kutnej Horze [Faltín 2013], jest ona bowiem często polecana – razem z zamkiem Karlštejn – jako cel wycieczki podmiejskiej. W przypadku Kroměříža czynnik wpływu pobliskiego ośrodka nie występuje, gdyż leżące w okolicy Brno i Ołomuniec nie są aż tak popularne. Wśród zabytków z największą liczbą zwiedzających w Republice Czeskiej w 2018 r. (lista obejmuje 75 obiektów z liczbą zwiedzających powyżej 40 000 osób) najważniejsze zabytki Kutnej Hory znajdowały się już na trzecim, szóstym i dziewiętnastym miejscu, zaś arcybiskupi pałac i ogrody w Kroměříżu na miejscu piętnastym (tab. 4). Warto podkreślić, że ossuarium w Kutnej Horze to najliczniej odwiedzany zabytek poza Pragą, a obiekty w stolicy mają duży udział wśród najbardziej frekwentowanych zabytków (w pierwszej trzydziestce aż pięć budowli). Nie dziwi też, że w grupie tej licznie reprezentowane są także obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – poza Pragą, Kutną Horą i Kroměřížem w pierwszej dziesiątce znajdowały się także: państwowy zamek i pałac w Českim Krumlovie oraz pałac w Lednicach, a na nieco dalszych miejscach (odpowiednio 28., 29., 34., 58.) pałace w Telču i Valticach, narodowa stadnina koni w Kladrubach nad Labem oraz pałac w Litomyšlu. Warto też dodać, że wśród popularnych zabytków znajduje się także państwowy pałac Žleby, położony 20 km na południowy wschód od Kutnej Hory (tab. 4).

Tab. 4. Zabytki z największą liczbą zwiedzających w 2018 i 2017 r. w Republice Czeskiej (pogrubiono obiekty położone w Kutnej Horze i Kroměříżu; podkreślono wszystkie obiekty na Liście UNESCO).

Miejsce w 2018 r.	Obiekt	Liczba odwiedzających w roku	
		2018	2017
1.	<u>Zamek Praski, Praga</u>	2 321 041	2 216 192
2.	<u>Ratusz Staromiejski, Praga</u>	599 509	377 552
3.	Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych, Kutná Hora	446 949	431 444
4.	<u>Państwowy zamek i pałac Český Krumlov</u>	429 171	466 429
5.	<u>Pałac Lednice, okres Brěclav</u>	394 057	437 783
6.	<u>Kościół św. Barbary, Kutná Hora</u>	324 213	x
7.	Państwowy pałac Hluboká nad Vltavou, okres České Budějovice	288 549	295 608
8.	x	x	x
9.	Pałac Dětenice, okres Jičín	242 521	277 136
10.	<u>Ratusz Nowomiejski, Praga</u>	239 310	222 967
11.	Zamek Karlštejn, okres Beroun	223 895	228 159
12.	<u>Synagoga Staronowa, Praga</u>	218 742	x
13.	Klasztor Velehrad, okres Uherské Hradiště	191 966	201 366
14.	Pałac Loučeň, okres Nymburk	179 139	182 695
15.	<u>Arcybiskupi pałac i ogrody Kroměříž</u>	178 176	182 477
16.	Państwowy pałac Konopiště, okres Benešov	161 172	173 870
17.	x	x	x
18.	Zamek Loket, okres Sokolov	149 261	150 213
19.	<u>Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela, Kutná Hora</u>	122 813	115 795
20.	Państwowy pałac Sychrov, okres Liberec	115 517	121 643

Uwagi: x – obiekt nie wyraził zgody na publikację danych; okres to odpowiednik polskiego powiatu

Źródło: Šílová, Lindnerová 2019, zmienione.

Najważniejsze zabytki Kutnej Hory i Kroměříža utrzymują się w czołówce najbardziej frekwentowanych zabytków od szeregu lat. Ossuarium w Kutnej Horze-Sedlcu [Marek 2014] sukcesywnie pnie się w górę w niniejszym rankingu. W 2009 r. znajdowało się na 12. miejscu, w latach 2013-2015 utrzymywało 6. pozycję, by następnie z każdym rokiem awansować o jedno miejsce, aż do 3. miejsca w 2018 r. Znaczny wzrost zauważalny jest także w przypadku innych zabytków. Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela, także w Kutnej Horze-Sedlcu, awansowała z 75. miejsca w 2009 r. na 26. pozycję w latach 2014 i 2015, następnie miał miejsce pewien spadek, ale w kolejnych latach kontynuowała tendencję wzrostową (19. miejsce w 2018 r.). Pałac i ogrody w Kroměříżu w 2011 r. zajmowały 18. miejsce, w 2015 r. wspięły się na 14. miejsce, a w następnych latach utrzymywały 15. lub 16.

miejsce. Natomiast spadek znaczenia dotyczy Włoskiego Dworu, który w 2010 r. zajmował 32. miejsce wśród najliczniej odwiedzanych zabytków w Republice Czeskiej, zaś w 2013 r. 44. miejsce. W kolejnych latach tracił jednak na popularności i w 2016 r. uplasował się na 66. miejscu, zaś później nie jest już wymieniany wśród zabytków z liczbą zwiedzających większą niż 40 000 osób.

Poszczególne zabytki w obu analizowanych ośrodkach cechują się różną popularnością. W Kutnej Horze w 2018 r. (podobnie w poprzednich latach) wyraźnie najwyższą liczbą zwiedzających odznaczał się kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych. Co ciekawe, nie jest to zabytek objęty wpisem na Listę UNESCO. Jest to jednak obiekt najbardziej nietypowy w skali miasta czy kraju, wpisujący się w tanatoturystykę [Seaton 1996, 2002; Stasiak, Tanaś 2005; Stone, Sharpley 2008; Tanaś 2006a,b, 2008a,b], intensywnie promowany, także w ramach jednodniowych wyjazdów z Pragi organizowanych przez lokalnych touroperatorów. Udostępnionych do zwiedzania obiektów o zbliżonym charakterze jest w Republice Czeskiej kilkanaście, ale z reguły są to mauzolea, grobowce lub krypty kościołów, w których złożono zmarłych, natomiast kutnohorskie ossuarium jest jedyną tego rodzaju budowlą z zachowanymi kośćmi. Warto przy tym podkreślić, że większość obiektów w Republice Czeskiej wpisujących się w ramy tanatoturystyki odznacza się wysoką frekwencją, choć nie tak dużą jak kostnica w Kutnej Horze (w 2018 r.: katakumby w Klatovach – 45 232 osób, grobowiec w klasztorze kapucynów w Brnie – 33 432, grobowiec Schwarzenbergów w Domanínie koło Třebonia – 32 181; kostnica pod kościołem św. Jakuba w Brnie – 30 658, grobowiec Ditrichsteinów w Mikulovie – 14 128). Inne udostępnione obiekty to m.in. kostnice kościołów: św. Bartłomieja w Kolínie oraz św. Piotra i Pawła w Mělníku czy krypta pod kościołem szpitala Kuks. Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych w Kutnej Horze w 2018 r. odpowiadał za 44,23% ogółu zwiedzających zabytki w tym mieście, 18,23% w skali *Středočeského kraju* (tab. 5) i 3,14% w skali całej Republiki Czeskiej. Biorąc pod uwagę niewielkie rozmiary budynku, liczby te są imponujące, ale świadczą jednocześnie o raczej złych warunkach zwiedzania i dość krótkim czasie pobytu w świątyni. Ponad 100 000 osób zwiedza dwa największe kościoły Kutnej Hory, będące głównym przedmiotem wpisu na Listę UNESCO. Spośród ogółu wejść do zabytków w mieście 32,08% przypada na kościół św. Barbary, zaś 12,15% na katedrę Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela. Nieco dziwi prawie czterokrotnie (3,64) mniejsza frekwencja w katedrze niż w ossuarium, skoro obiekty te są położone blisko siebie, kluczowa jest chyba jednak unikalność ostatniego z wymienionych. Niemniej obie świątynie (kościół św. Barbary i katedra) należą do najliczniej odwiedzanych zabytków sakralnych w Republice Czeskiej, mając udział w skali *Středočeského kraju* w wysokości odpowiednio 13,22% i 5,01% (tab. 5), zaś w skali kraju 2,28% i 0,86%. Wyniki te można porównać z frekwencją w innych znanych zabytkach sakralnych w 2018 r. (np. klasztor Góra Matki Boskiej, czes. *Hora Matky Boží*, w Králíkach – 56 010, klasztor Zlatá Koruna –

22 847 osób, klasztor Rosa coeli, Dolní Kounice – 18 949, klasztor Vyšší Brod – 16 875, kościół Wniebowzięcia NMP, Most – 14 364; ponadto katedra św. Piotra i Pawła, Brno – 240 000 osób w 2016 r.). Na podstawie danych z Kutnej Hory i innych wyżej przedstawionych wartości można nawet stwierdzić, że zabytki związane z tanatoturystyką cieszą się większym zainteresowaniem niż pozostałe zabytki sakralne. Inne zabytki Kutnej Hory są już znacznie rzadziej odwiedzane – poniżej 50 000 osób i udział na tle województwa poniżej 2% (tab. 5). Nieco wyróżnia się tu kaplica Bożego Ciała, która korzysta z położenia tuż przy kościele św. Barbary, oraz kościół św. Jakuba, zlokalizowany w pobliżu tras prowadzących z rynku, dworca kolejowego i Włoskiego Dworu do kościoła św. Barbary. Pozostałe świątynie położone są peryferyjnie w skali zabytkowego centrum miasta i nie znajdują się przy głównych trasach wędrówek turystów. W szczególności dotyczy to kościoła św. Jakuba w osadzie Jakub, dawnej wsi, obecnie włączonej w granice Kutnej Hory, który jest jednak w ostatnim czasie promowany przez parafię zarządzającą także katedrą i ossuarium.

Tab. 5. Frekwencja w zabytkach Kutnej Hory na tle ogółu zabytków udostępnionych do zwiedzania w *Středočeskim kraju* w 2018 r.

Zabytek	Liczba zwiedzających	Odsetek na tle <i>Středočeského kraju</i>
Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych	446 949	18,23%
Kościół św. Barbary	324 213	13,22%
Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela	122 813	5,01%
Kaplica Bożego Ciała	46 952	1,91%
Kościół św. Jakuba	42 847	1,75%
Włoski Dwór (czes. <i>Vlašský dvůr</i>)	14 161	0,58%
Kościół św. Jana Nepomucena	8 518	0,35%
Kościół pw. NMP (czes. <i>kostel Matky Boží Na Náměti</i>)	2 408	0,10%
Kościół św. Jakuba w osadzie Jakub	1 627	0,06%
Ogółem zabytki Kutnej Hory	1 010 488	41,21%
<i>Středočeský kraj</i>	2 451 828	100,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016-2018 b.r.w.; Šílová, Lindnerová 2019.*

Pałac arcybiskupi i ogrody w Kroměříżu także są odwiedzane bardzo licznie (tab. 6), odpowiadając za 26,09% ogółu zwiedzających w *Zlínském kraju* i 1,25% w skali całej Republiki Czeskiej. Brak danych z innych udostępnionych do zwiedzania zabytków w mieście uniemożliwia szerszą analizę, trzeba jednak podkreślić, że jest to jeden z najbardziej frekwentowanych obiektów kraju, pomijając Pragę wraz z jej otoczeniem w postaci *Středočeského kraju*.

Zabytki Kutnej Hory i Kroměříža pod względem liczby zwiedzających wyróżniają się na tle innych obiektów w Republice Czeskiej wpisanych na Listę UNESCO (tab. 6). Porównanie przygotowano dla wybranych wpisów, pomijając Pragę, która jest najbardziej popularna, oraz te miejscowości, dla których nie ma danych o frekwencji w zabytkach (także dlatego, że w ramach danego wpisu nie ma udostępnionych zabytków, np. wieś Holašovice). Obiekty wpisane na Listę UNESCO generalnie cieszą się dużym zainteresowaniem na tle zabytków w danym województwie. W tym przypadku największy odsetek dotyczy krajobrazu kulturowego Lednice-Valtice (39,17%), na drugim miejscu znajduje się Český Krumlov (29,86%), zaś na trzecim Telč (29,43%). Kroměříž znalazł się na czwartym miejscu, zaś Kutná Hora, uwzględniając tylko zabytki na Liście UNESCO, czyli pomijając ossuarium, na piątym miejscu. Odsetek w tym przypadku zależy nie tylko od popularności danego obiektu (wpisu), ale także od liczby zabytków w województwie i frekwencji w nich. Przykładowo *Jihočeský*, *Jihomoravský* i *Středočeský kraj* są pod tym względem bardzo bogate, co dodatkowo podkreśla znaczenie zabytków UNESCO. Podobnie w przypadku *Vysočiny*, na której obszarze znajdują się aż trzy wpisy na Listę UNESCO. Natomiast w *Pardubickim kraju* udostępnionych zabytków nie ma zbyt dużo (13), podobnie w *Zlínském kraju* (14), natomiast kilka z nich cieszy się dość dużą popularnością, stąd dość wyrównane odsetki. Porównanie jest łatwiejsze w przypadku odniesienia do ogółu zwiedzających zabytki w Republice Czeskiej. W tym przypadku Kutná Hora ma pierwsze miejsce (3,95%), krajobraz kulturowy Lednice-Valtice drugie (3,46%), trzecie zaś – Český Krumlov (3,01%). Kroměříž znów znalazł się na czwartym miejscu, ale z wyraźnie mniejszym odsetkiem (1,25%). Biorąc pod uwagę te zależności, można stwierdzić, że wysoka frekwencja w zabytkach Kutnej Hory (najwyższa spośród wpisów UNESCO poza Pragę), będąca częściowo konsekwencją bliskości stolicy, zapewnia jej czołowe miejsce na tle kraju, ale nieco gorsze w województwie, w którym są inne bardzo popularne zabytki (m.in. zamek Karlštejn – 223 895 zwiedzających w 2018 r., pałac Loučň – 179 139, pałac Konopiště w Benešovie – 161 172, zamek Křivoklát – 109 260). W przypadku Kroměříža niższa frekwencja skutkuje niższym odsetkiem w skali kraju, ale wyższym w województwie, w którego przypadku jest to drugi najczęściej zwiedzany zabytek po klasztorze Velehrad (191 966 osób w 2018 r.).

Tab. 6. Liczba zwiedzających wybrane zabytki Republiki Czeskiej wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz ich znaczenie na tle ogółu zwiedzających zabytki w poszczególnych województwach i całym kraju – dane za 2018 r.

Wpis na Listę UNESCO	Zwiedzający zabytki w ramach wpisu na Listę UNESCO			Zwiedzający wszystkie zabytki w miejscowości		
	liczba	odsetek na tle województwa	odsetek na tle kraju	liczba	odsetek na tle województwa	odsetek na tle kraju
Zabytkowe centrum miasta Český Krumlov (<i>Jihočeský kraj</i>)	429 171 ^{a)}	29,86	3,01	429 171	29,86	3,01
Zabytkowe centrum miasta Telč (<i>Kraj Vysočina</i>)	103 018 ^{b)}	29,43	0,72	103 018	29,43	0,72
Žďár nad Sázavou, Zelená Hora – sanktuarium pielgrzymkowe św. Jana Nepomucena (<i>Kraj Vysočina</i>)	30 937	8,84	0,21	30 937	8,84	0,21
Kutná Hora – Stare Město z kościołem św. Barbary i katedra Mariacka w dzielnicy Sedlec (Středočeský kraj)	561 912	22,91	3,95	1 010 488	41,21	7,08
Krajobraz kulturowy Lednice–Valtice (<i>Jihomoravský kraj</i>)	493 177 ^{c)}	39,17	3,46	493 177	39,17	3,46
Pałac arcybiskupi i ogrody w Kroměříži (Zlínský kraj)	178 176	26,09	1,25	178 176	26,09	1,25
Zamek w Litomyšli (<i>Pardubický kraj</i>)	52 675	12,56	0,37	52 675	12,56	0,37
Willa Tugendhatów w Brnie ^{d)} (<i>Jihomoravský kraj</i>)	48 479	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.	n.d.
Dzielnica żydowska i Bazylika św. Prokopa w Třebíči (<i>Kraj Vysočina</i>)	37 324 ^{e)}	10,66	0,26	48 125 ^{f)}	13,75	0,34
Krajobraz w Kladrubach nad Labem i stadnina koni starokladrubskich ^{g)} (<i>Pardubický kraj</i>)	80 220	19,13	0,56	80 220	19,13	0,56

Uwagi: a) dane dla państwowego zamku i pałacu; b) dane dla państwowego pałacu (100 479 zwiedzających) i wieży kościoła pw. Ducha Świętego (2 539 zwiedzających), brak danych dla wieży kościoła św. Jakuba; c) dane dla pałaców Lednice (394 057 zwiedzających) i Valtice (99 120 zwiedzających); d) Willa Tugendhatów jest formalnie filią Muzeum Miejskiego w Brnie, stąd nie można porównywać liczby zwiedzających w obiekcie z danymi dla zabytków – jest ona bowiem wliczana do zwiedzających muzea; e) dane dla Bazyliki św. Prokopa (18 511 zwiedzających) i Tylnej Synagogi (czes. *Zadní synagoga*, 18 813 zwiedzających); f) obejmuje dodatkowo wieżę kościoła św. Marcina (10 801 zwiedzających); g) wpis na listę UNESCO w 2019 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016-2018 b.r.w.; Šílová, Lindnerová 2019.*

Czasem w danej miejscowości znajdują się udostępnione zabytki nieobjęte wpisem UNESCO (Praga, Kutná Hora, Třebíč). Zdarza się, że są one też bardzo popularne, o czym decyduje bądź ich atrakcyjność (ossuarium w Kutnej Horze), bądź po prostu sąsiedztwo obiektów o znaczeniu międzynarodowym (kościół św. Marcina w Třebíči). Po ich uwzględnieniu, odsetki stają się oczywiście wyższe (tab. 6). Szczególnie duży wzrost dotyczy

właśnie Kutnej Hory (z 3,95% do 7,08% w skali kraju). W przypadku Třebíča zmiana jest mniejsza (z 0,26% do 0,34% w skali kraju), zaś w pozostałych przypadkach wszystkie otwarte dla zwiedzających zabytki są objęte wpisem UNESCO (lub statystyki nie obejmują obiektów spoza wpisu).

Duża popularność miejsc z Listy UNESCO skutkuje dużą liczbą zwiedzających nie tylko w zabytkach, ale także w sąsiednich muzeach, co jest zauważalne tak w przypadku Kutnej Hory, jak i Kroměříža. W pierwszym przypadku najwyższą frekwencją wyróżnia się główna siedziba Czeskiego Muzeum Srebra, która jest trzecią najczęściej odwiedzaną atrakcją w mieście (tab. 7), wyprzedzając katedrę Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela. Biorąc pod uwagę zwiedzających muzea, odpowiada ono za 62,74% ruchu w Kutnej Horze, 8,60% w *Středočeskim kraju* i 0,81% w Republice Czeskiej. W 2018 r. obiekt znajdował się na 19. miejscu w kraju wśród najliczniej odwiedzanych muzeów, rok wcześniej było to 15. miejsce, zaś w 2016 r. – także 19. miejsce [Šílová, Lindnerová 2017, 2018, 2019]. Muzeum skupione jest na dziejach pozyskiwania i przetwarzania srebra w tym mieście, ponieważ jest to najważniejszy czynnik jego rozwoju, ale wystawy traktują generalnie o historii okolicy i lokalnej kulturze, w tym życiu mieszczan [Daňková 2019; Kołodziejczyk 2017]. Jego siedzibą jest Zameczek. Co ciekawe, pomimo zachowania wewnątrz *Hrádku* wielu oryginalnych detali nie próbowano odtworzyć – chociażby w jednym pomieszczeniu – wyglądu pomieszczeń w średniowieczu lub renesansie. Podstawowa trasa to statyczna wystawa, tradycyjna w formie i wyrazie, a miejscami nawet przestarzała (czarno-białe zdjęcia, podpisy pisane jakby na maszynie), co dziwi, biorąc pod uwagę bardzo dużą popularność muzeum. Wynika ona przede wszystkim z położenia przy głównej trasie dojścia do kościoła św. Barbary, stąd wielu turystów, mijając atrakcyjną wizualnie siedzibę, korzysta z jej oferty. Ciekawsza, zwłaszcza dla obcokrajowców, wydaje się druga trasa, która prowadzi – adekwatnie do nazwy instytucji – do średniowiecznych sztolni, w których pozyskiwano srebro (podziemna trasa długości około 250 m), i zainscenizowanej osady górniczej. Jej założeniem jest zaznajomienie odwiedzających z całym procesem przetwarzania srebra od jego pozyskania aż po wybite monety. Ze względu na duże zainteresowanie w Czeskim Muzeum Srebra wprowadzono internetowy system rezerwacyjny, a w okresie letnim często już przed południem wszystkie miejsca w grupach są wyprzedane.

Tab. 7. Frekwencja w wybranych muzeach i galeriach Kutnej Hory i Kroměříža na tle ogółu tego typu obiektów w danym województwie w 2018 r.

Lokalizacja	Obiekt	Liczba zwiedzających	Odsetek na tle województwa
Kutná Hora	Czeskie Muzeum Srebra (czes. <i>České muzeum stříbra</i>)	115 367	8,60%
	Galeria Województwa	54 501	4,06%

	Środkowoczeskiego (czes. <i>Galerie Středočeského kraje</i>)	(2017 r.)	
	Kamienny Dom (czes. <i>Kamenný dům</i>), filia Czeskiego Muzeum Srebra	9 611	0,72%
	Dom J.K. Tyla (czes. <i>Tylův dům</i>), filia Czeskiego Muzeum Srebra	2 761	0,21%
	Galeria Felixa Jeneweina (czes. <i>Galerie Felixe Jeneweina města Kutné Hory</i>)	1 646	0,12%
	Ogółem obiekty w Kutnej Horze	183 886	13,71%
	<i>Středočeský kraj</i>	1 341 066	100,00%
Kroměříž	Muzeum Archidiecezjalne (czes. <i>Arcidiecézní muzeum</i>), filia Muzeum Sztuki w Ołomuńcu (czes. <i>Muzeum umění Olomouc</i>)	50 970	6,23%
	Muzeum Ziemi Kroměřížskiej (czes. <i>Muzeum Kroměřížska</i>)	27 059	3,31%
	Ogółem obiekty w Kroměříżu	78 029	9,53%
	<i>Zlínský kraj</i>	818 430	100,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Daňková 2019; Návštěvnost muzeí a galerií v roce 2016-2018 b.r.w.; Šílová, Lindnerová 2019.

Nadal dość duża frekwencja – zwłaszcza biorąc pod uwagę ograniczoną powierzchnię obiektu – notowana jest w Kamiennym Domu, filii Czeskiego Muzeum Srebra (tab. 7). Wynika ona z jego położenia przy jednym z głównych placów miasta, gdzie większość turystów dociera lub nawet zaczyna zwiedzanie. Stąd część z nich kieruje się do tutejszego muzeum, które ma typowo lokalny, krajoznawczy charakter. Obiekt był kilka lat temu kompleksowo restaurowany, stąd oferowane tu wystawy są nowocześniejsze niż w Zameczku. Dwie wystawy w bardzo dobry sposób wykorzystują walory architektoniczne budynku. Na kolejnych piętrach kamienicy w oryginalnych wnętrzach mieszczańskich o zachowanym rozkładzie i wielu cennych detalach rzeźbiarskich zgromadzono meble i inne elementy wyposażenia, próbując odtworzyć wygląd w czasach intensywnego rozwoju miasta [Kołodziejczyk 2017]. Spośród trzech obiektów należących do Czeskiego Muzeum Srebra najmniejszą popularnością cieszy się najmniejszy z nich – dom J.K. Tyla, w którym 4 lutego 1808 r. narodził się ten pisarz, dramatopisarz i twórca czeskiego hymnu narodowego (zm. 1856 r.). Tylko jedna z tamtejszych dwóch wystaw stałych ma charakter biograficzny, zaś druga poświęcona jest dawnym sztolniom i badaniom speleologicznym w Kutnej Horze.

Drugim obiektem po głównej siedzibie Czeskiego Muzeum Srebra w zakresie frekwencji w muzeach i galeriach jest Galeria Województwa Środkowoczeskiego, poświęcona sztuce plastycznej i wizualnej XX i XXI w. (na podstawie danych z 2017 r., w 2018 r. informacji nie udostępniono). O jej dość dużej popularności decyduje z jednej strony oferta – zgromadzenie znacznej liczby dzieł w jednym miejscu (możliwe dzięki ogromnej kubaturze budowli –

dawnego kolegium jezuickiego), eksponowanych w zabytkowych wnętrzach [Kesner i in. 2008], z drugiej – położenie tuż przy kościele św. Barbary, przy głównym deptaku do niego prowadzącym [Daňková 2019]. Galeria organizuje liczne wydarzenia (koncerty, projekcje filmowe, sympozja), co dodatkowo zwiększa frekwencję. W 2016 r. Galeria Województwa Środkowoczeskiego była ósmą najliczniej frekwentowaną galerią Republiki Czeskiej, jednocześnie był na siódmym miejscu (wraz z trzema innymi obiektami) pod względem liczby urządzonych wystaw (25) i na dziewiątym w zakresie liczby wydarzeń kulturalnych (97, w których uczestniczyło 4 690 osób). Druga z galerii, miejska Galeria Felixa Jeneweina, w 2018 r. znajdowała się na 38. miejscu wśród najliczniej odwiedzanych galerii w Republice Czeskiej, w 2017 r. ta sama placówka była na 35. miejscu, zaś w 2016 r. zajmowała 36. miejsce [Šílová, Lindnerová 2017, 2018, 2019]. Łącznie analizowane muzea i galerie Kutnej Hory (tab. 7) w 2018 r. odpowiadały za 13,71% ogólnej frekwencji w tego typu obiektach w *Středočeskim kraju* i 1,29% w skali całej Republiki Czeskiej.

W Kroměříżu żadne z muzeów nie może poszczycić się frekwencją porównywalną z Czeskim Muzeum Srebra. W 2018 r. najliczniej odwiedzane było Muzeum Archidiecezjalne (tab. 7), które korzysta na usytuowaniu w pałacu. Frekwencja w muzeum w 2018 r. stanowiła 28,61% frekwencji w pałacu. Można domniemywać, że część osób odwiedzających rezydencję także udaje się do muzeum, choć jakaś część na pewno jest zainteresowana tylko jedną z atrakcji. Placówka stanowi uzupełnienie oferty pałacu, która obejmuje galerię obrazów. Natomiast w muzeum można zobaczyć m.in. kolekcję grafik z XVI-XVII w. czy wystawę o orkiestrze biskupa Karla z Lichtensteinów-Kaselkornów. W przybliżeniu o połowę mniej odwiedzających miało muzeum regionalne położone przy rynku, czyli również w korzystnej lokalizacji. Prezentowane tam wystawy mają tradycyjną formę, choć obecnie jedna z nich jest modernizowana i będzie zawierać także elementy multimedialne. Warto podkreślić, że Muzeum Ziemi Kroměřížskiej z dziesięcioma wystawami stałymi znajduje się w czołówce w Republice Czeskiej [Šílová, Lindnerová 2019], przy czym część z tych wystaw znajduje się w filiach położonych poza Kroměřížem. W 2016 r. znajdowało się na 39. miejscu wśród najliczniej odwiedzanych muzeów w Republice Czeskiej, w 2017 r. na 54., natomiast rok później wypadło z czołówki, która ma więcej niż 40 000 odwiedzających [Šílová, Lindnerová 2017, 2018]. Łącznie oba muzea odpowiadają za 9,53% ogólnej frekwencji w muzeach i galeriach *Zlínskiego kraju*, ale tylko 0,55% w skali Republiki Czeskiej, co jest wartością ponad dwukrotnie niższą niż w przypadku Kutnej Hory. Trzeba jednak wziąć pod uwagę, że w Kroměříżu dane dotyczą tylko dwóch muzeów, zaś w drugim analizowanym mieście pięciu, stąd średnia frekwencja w jednym obiekcie wynosiła odpowiednio 39 015 i 35 870 osób. Za niższy wynik w przypadku Kutnej Hory – pomimo większej ogólnej liczby turystów w ośrodku – odpowiada być może silniejsza konkurencja pomiędzy muzeami (także nieuwzględnionymi w tab. 7 placówkami prywatnymi).

Położenie w bliskości Pragi powoduje, że w Kutnej Horze ceny wejść do zabytków czy muzeów są wyższe niż w Kroměříżu (z wyjątkiem pałacu arcybiskupiego, który ze względu na swoją wielkość i charakter jest dość drogi). Generalnie w *Středočeskim kraju* dochody obiektów zabytkowych należą do najwyższych w kraju, przy czym wyraźnie wyróżnia się Praga. Wynika to z dużej frekwencji, ale też w wysokiej średniej ceny biletów. Województwo to bowiem w 2018 r. mogło się pochwalić trzecią najwyższą wartością przychodów w Republice Czeskiej, zarówno jako wynik sumaryczny dla całego regionu, jak i w przeliczeniu na jednego zwiedzającego (po Pradze i *Jihočeskim kraju*). Przychody na jednego zwiedzającego zabytki państwowe w Pradze wyniosły 186,6 Kč, w *Jihočeskim kraju* – 114,25 Kč, zaś w *Středočeskim kraju* – 105,68 Kč (dla porównania w *Zlínském kraju* 70,68 Kč; dane dla zabytków mających innych właścicieli są niekompletne, stąd trudno je porównywać [Šílová, Lindnerová 2019]). W 2020 r. cena biletu normalnego do kościoła św. Barbary wynosi 120 Kč, do *Hrádku*, głównej siedziby Czeskiego Muzeum Srebra – 70-170 Kč w zależności od wybranej trasy, do Galerii Województwa Środkowoczeskiego – 200 Kč, zaś do Domu Dačického i Muzeum Drukarstwa – po 100 Kč (w pozostałych obiektach poniżej 100 Kč). Dla porównania – bilety do pałacu w Kroměříżu kosztują 90-170 Kč. Podobna zależność dotyczy średnich cen noclegów w regionach turystycznych. Według danych z 2007 r. najwyższe były w Pradze, na drugim miejscu był region zachodnioczeskich uzdrowisk, ale właśnie obszar otaczający stolicę znalazł się na trzecim miejscu (jednocześnie wartość wyższa niż średnia dla całego kraju). Co ciekawe, kolejne miejsce przypadło regionowi turystycznemu centralnych Moraw (który obejmuje powiat Kroměříž), ale wynika to niekoniecznie z położenia tam analizowanego miasta, ale raczej z obecności Ołomuńca, który jest ważnym centrum kongresowym [Vystoupil, Šauer 2012]. Jeśli chodzi o otoczenie Pragi, to Kutná Hora posiada dość rozbudowaną infrastrukturę noclegową¹⁶, ale podobnie jest w wielu innych miejscowościach (np. Karlštejn) czy regionach (np. Kokořínsko). W Kroměříżu natomiast jest ona dość słabo rozwinięta, gdyż z reguły spędza się tu kilka godzin, dojeżdżając z okolicznych większych miast (głównie Brno i Ołomuniec, ewentualnie Zlín) lub regionów turystycznych (Velašsko, Slovacko, czeskie Beskidy). Natomiast mnogość atrakcji Kutnej Hory i jej otoczenia powoduje, że turysta bez trudu zaplanuje tu kilkudniowy pobyt (o ile może sobie na taki pozwolić).

Zmiany wielkości ruchu turystycznego

Frekwencja w zabytkach, muzeach i galeriach obu analizowanych miast generalnie rośnie, przy czym odpowiada to ogólnym wzrostom liczby zwiedzających w całej Republice

¹⁶ Trzeba też wspomnieć, że rejon Kutnej Hory jest jednym z licznych w Republice Czeskiej skupisk drugich domów [Procházka 2001a, 2001b; Vágner 2001; por.: Bičík 1996; Fialová, Vágner (red.) 2001; Fialová, Vágner 2009; Kubeš 2011; Vágner, Fialová (red.) 2004]. Położone są raczej na południe od miasta, na terenach o bardziej zróżnicowanej rzeźbie, wzdłuż doliny rzeki Vrchlice (wysokość względna dochodząca nawet do 100 metrów) i tamtejszych sztucznych zbiorników wodnych.

Czeskiej. W zabytkach w 1999 r. odnotowano 8 693,3 tys. zwiedzających, w 2004 r. – 11 489,6 tys., w 2009 r. – 11 616,0 tys., w 2014 r. – 11 992,0 tys., zaś w 2018 r. – 14 238,0 tys. Z kolei w przypadku muzeów i galerii frekwencja w 1999 r. wyniosła 8 977,2 tys. osób, w 2004 r. – 9 002,6 tys. osób, w 2009 r. – 9 660,0 tys. osób, w 2014 r. – 11 651,0 tys. osób, zaś w 2018 r. – 14 298,9 tys. osób [Šílová, Lindnerová 2019]. W obu aspektach zauważalny jest wzrost frekwencji także w województwach, w których położone są analizowane miasta (tab. 8 i 9), przy czym najwyraźniej wzrasta liczba zwiedzających zabytki *Středočeského kraju*, zaś w pozostałych przypadkach zauważalne są większe wahania i okresy przejściowego spadku, zwłaszcza w przypadku zabytków *Zlínskiego kraju*. Pełna analiza dla obu miast nie jest możliwa, ponieważ z części obiektów (przede wszystkim zabytków sakralnych) brakuje danych dla pojedynczych lat lub nawet dłuższych okresów. Stąd dalsze części pracy skupiają się na zmianach frekwencji poszczególnych obiektach, zaś dane sumaryczne dla całych ośrodków należy traktować jako przybliżone, ponieważ zmiany wynikają nie zawsze z rzeczywistych zmian frekwencji, ile z dostępności danych za konkretny rok.

W Kutnej Horze w prawie każdym zabytku w ostatnich latach roczna frekwencja generalnie wzrasta (tab. 8). Najbardziej spektakularne zmiany odnotowano w kościele cmentarnym pw. Wszystkich Świętych (ponad dwukrotny wzrost między 2005 a 2018 r. – z niecałych 190 000 zwiedzających do prawie 450 000), co należy wiązać ze szczególnym charakterem dziedzictwa. Aż sześciokrotny wzrost miał miejsce w przypadku katedry Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela (z niecałych 20 000 osób w 2008 r. do ponad 120 000 w 2018 r.), wynikający z promocji prowadzonej przez parafię, wpisu na Listę UNESCO i bliskości ossuarium. Druga z najważniejszych świątyń (kościół św. Barbary) już w początkach analizowanego okresu była bardzo popularna (ponad 200 000 zwiedzających rocznie), stąd wzrost jest tu mniejszy (około 1,5 razy, prawie 325 000 osób w 2018 r.), przy czym pomimo korzystnej tendencji zauważalne są duże wahania (spadki w 2009, 2013, 2015 i 2018 r.). Z sąsiedztwa tej świątyni skorzystała kaplica Bożego Ciała, ponieważ od kilku lat bilet wstępu do kościoła św. Barbary uprawnia także do wejścia do kaplicy. W tym przypadku liczba zwiedzających wzrosła z kilku tysięcy rocznie w latach 2008-2011 do ponad 50 000 w 2016 r. i prawie 47 000 w 2018 r. Dość duże wahania, ale generalnie znaczący wzrost frekwencji, dotyczą kościoła św. Jakuba w centrum miasta. W 2018 r. zainteresowanie nim było porównywalne z dużo korzystniej położoną kaplicą Bożego Ciała. W przypadku kościołów św. Jana Nepomucena i św. Jakuba w osadzie Jakub liczba zwiedzających – pomimo pewnych wahań – utrzymuje się na podobnym poziomie. Jedynym obiektem, który w analizowanym okresie odnotował spadek frekwencji jest Włoski Dwór, którego popularność w latach 2005-2010 pomimo zmienności była dość duża (w granicach 60 000-80 000 zwiedzających), ale od tego czasu wyraźnie spada (jedynie w 2016 r. był pozytywny trend). Wyjaśnieniem jest stałość oferty (dwie trasy zwiedzania wyłącznie z przewodnikiem, brak

modernizacji ekspozycji i zmian w ofercie), przez co obiekt stawał się coraz mniej atrakcyjny względem innych, ciągle rozwijanych propozycji. Od 2019 r. natomiast prowadzona jest tam modernizacja jednej z tras zwiedzania, co być może odwróci trend. Biorąc pod uwagę sumaryczną frekwencję we wszystkich wyżej wymienionych zabytkach, należy wskazać na tendencję wzrostową, choć brak danych z poszczególnych obiektów w przypadku pojedynczych lat utrudnia analizę. W latach 2005 i 2006 sumaryczna frekwencja oscylowała wokół 500 000 osób, zaś w 2018 r. przekroczyła milion (tab. 8). W przypadku ossuarium, katedry i kaplicy Bożego Ciała frekwencja w 2018 r. była najwyższą w okresie 2005-2018, zaś w kościołach św. Barbary i św. Jakuba w centrum maksymalną wartość odnotowano w 2017 r., co generalnie świadczy o tym, że popularność zabytków miasta rośnie. Jedynie w przypadku tracącego na znaczeniu Włoskiego Dworu i mniej frekwentowanych kościołów (św. Jana Nepomucena i św. Jakuba w osadzie Jakub) najwyższe liczby zwiedzających przypadają na poprzednie lata.

Tab. 8. Frekwencja w wybranych zabytkach Kutnej Hory na tle ogółu zabytków *Středočeského kraje* w latach 2005-2018

Rok	<i>Středočeský kraj</i>		Ossuarium – kościół cmentarny pw. Wszystkich Świętych		Kościół św. Barbary		Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela		Kaplica Bożego Ciała	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
2005	1 696 238	100,00	187 654	11,06	206 068	12,15	b.d.	-	b.d.	-
2006	1 859 381	100,00	259 808	13,97	247 682	13,32	b.d.	-	b.d.	-
2007	1 535 896	100,00	346 981	22,59	b.d.	-	b.d.	-	b.d.	-
2008	1 589 724	100,00	269 248	16,94	210 992	13,27	19 258	1,21	9 044	0,57
2009	1 894 690	100,00	227 748	12,02	187 212	9,88	35 957	1,90	6 480	0,34
2010	1 819 278	100,00	242 430	13,33	198 066	10,89	49 485	2,72	9 342	0,51
2011	2 017 000	100,00	287 663	14,26	243 925	12,09	69 779	3,46	6 873	0,34
2012	2 123 021	100,00	304 076	14,32	287 394	13,54	76 660	3,61	7 482	0,35
2013	1 983 895	100,00	309 938	15,62	264 521	13,33	69 184	3,49	5 805	0,29
2014	2 353 056	100,00	339 926	14,45	289 954	12,32	86 436	3,67	29 907	1,27
2015	2 368 647	100,00	333 350	14,07	279 595	11,80	88 991	3,76	60 911	2,57
2016	2 440 653	100,00	376 713	15,43	321 358	13,17	97 990	4,01	50 696	2,08
2017	2 568 127	100,00	431 444	16,80	340 243	13,25	115 795	4,51	43 358	1,69
2018	2 451 828	100,00	446 949	18,23	324 213	13,22	122 813	5,01	46 952	1,91

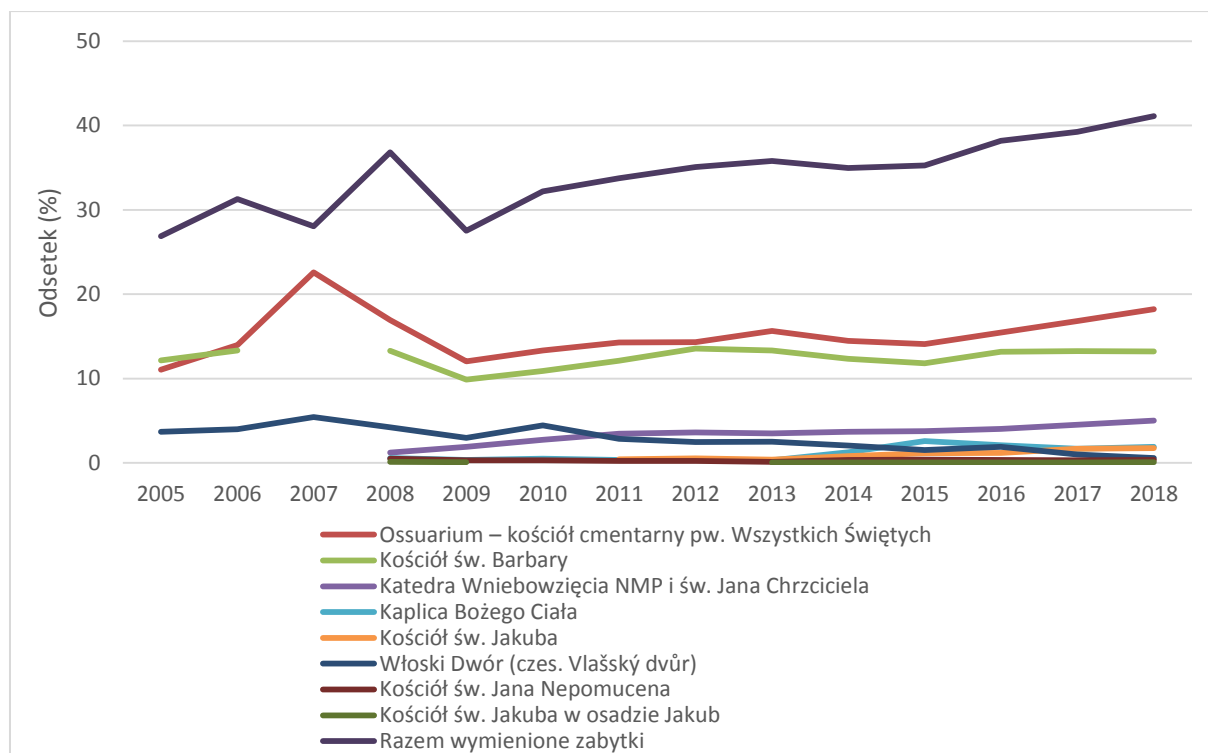
Rok	Kościół św. Jakuba		Włoski Dwór (czes. <i>Vlašský dvůr</i>)		Kościół św. Jana Nepomucena		Kościół św. Jakuba w osadzie Jakub		Razem wymienione zabytki	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
2005	b.d.	-	62 284	3,67	b.d.	-	b.d.	-	456 006	26,88
2006	b.d.	-	74 109	3,99	b.d.	-	b.d.	-	581 599	31,28

2007	b.d.	-	83 653	5,45	b.d.	-	b.d.	-	430 634	28,04
2008	b.d.	-	66 976	4,21	8 024	0,50	1 692	0,11	585 234	36,81
2009	b.d.	-	56 327	2,97	5 693	0,30	1 661	0,09	521 078	27,50
2010	b.d.	-	80 921	4,45	5 471	0,30	b.d.	-	585 715	32,19
2011	8 554	0,42	57 202	2,84	4 978	0,25	1 574	0,08	680 548	33,74
2012	11 668	0,55	52 341	2,47	4 620	0,22	b.d.	-	744 241	35,06
2013	7 735	0,39	49 638	2,50	2 624	0,13	701	0,04	710 146	35,80
2014	18 506	0,79	48 599	2,07	8 434	0,36	1 248	0,05	823 010	34,98
2015	26 711	1,13	35 619	1,50	9 085	0,38	1 120	0,05	835 382	35,27
2016	28 966	1,19	46 759	1,92	8 366	0,34	1 362	0,06	932 210	38,20
2017	42 870	1,67	25 847	1,01	7 526	0,29	1 171	0,05	1 008 254	39,26
2018	42 847	1,75	14 161	0,58	8 518	0,35	1 627	0,07	1 008 080	41,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Daňková 2019; Faltín 2013; Holanová 2016; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2007 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2008 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2009 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2010 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2011 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2012 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2013 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2014 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2015-2017 b.r.w.; Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016-2018 b.r.w.; Památkové objekty 2016... b.r.w.; Šílová, Lindnerová 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019; Šílová, Šebek, Lindnerová 2011, 2012.

Udział najważniejszych zabytków Kutnej Hory w ruchu turystycznym w zabytkach *Středočeského kraje* w latach 2005-2018 utrzymywał się na wysokim poziomie – z reguły powyżej 30%, zaś w 2018 r. powyżej 40% (tab. 8, ryc. 4). Niższe odsetki w niektórych latach wynikają z braku danych o frekwencji z najpopularniejszych zabytków (np. 2007 r. z prawie wszystkich świątyń, w tym kościoła św. Barbary i katedry). Świadczy to o znaczącej i utrzymującej się pozycji miasta na tle innych ośrodków turystycznych województwa (a także kraju). W *Středočeském kraju* za znaczące można jeszcze uznać powiaty Beroun (z zamkami Karlštejn, Žebrák i Točník oraz pałacem Hořovice – łączna frekwencja w tych obiektach w 2018 r. to 300 988 osób) i Benešov (z zamkiem Český Šternberk oraz pałacami Konopiště i Jemniště – łączna frekwencja w 2017 r. 280 762 zwiedzających), ale liczby zwiedzających są tam wyraźnie niższe. Choć w latach 2016-2018 udział Kutnej Hory wyraźnie wzrósł względem poprzednich lat, trudno uznać, czy jest to trwała tendencja, tym bardziej, że w 2018 r. odnotowano nieco niższą łączną liczbę zwiedzających niż w roku poprzednim. Znaczenie mają tu też zmiany popularności innych atrakcji w województwie. Biorąc pod uwagę pojedyncze zabytki, duże znaczenie w skali województwa mają kościoły: cmentarny pw. Wszystkich Świętych i parafialny św. Barbary. W pierwszym przypadku odsetek utrzymuje się na poziomie kilkunastu procent, z najwyższą wartością w 2007 r. (22,59% – jest to jedyny rok, kiedy wartość przekroczyła 20%), zaś w drugim wynosi około 12-13%. Trzeba pamiętać, że liczby zwiedzających wzrastają generalnie w większości zabytków *Středočeského kraje*, stąd pomimo wzrostu frekwencji w obiektach Kutnej Hory ich udział w skali województwa niekoniecznie wzrasta. Wyjątkiem jest Katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela,

gdzie spektakularny przyrost popularności spowodował wzrost odsetka z 1,21% do 5,01%. Spadek znaczenia w skali województwa dotyczy z kolei Włoskiego Dworu (co odzwierciedla wyraźny spadek liczby zwiedzających) i w mniejszym stopniu pozostałych kościołów (z wyjątkiem kościoła św. Jakuba). Widać więc, że najsłynniejsze zabytki sakralne Kutnej Hory coraz bardziej zyskują na popularności, zaś pozostałe na ich tle tracą na znaczeniu.

Ryc. 4. Udział (w %) wybranych zabytków Kutnej Hory w łącznej liczbie zwiedzających zabytki na Středočeského kraju w latach 2005-2018

Źródło: jak w tab. 8.

Zlínský kraj posiada mniej znaczących zabytków, stąd kompleks pałacowo-ogrodowy w Kroměříżu w niektórych latach odpowiadał za nawet ponad 40% ogólnej frekwencji w zabytkach województwa (lata 2007, 2012 i 2015), a raz odsetek przekroczył nawet wartość 60% (2008 r.). Natomiast w ostatnich latach utrzymuje się na poziomie 25-30% (tab. 9). Spadek roli w województwie nie wynika jednak ze spadku frekwencji, która wykazuje generalnie tendencję wzrostową, tylko z udostępnienia do zwiedzania innych zabytków w regionie i wzrostu ich popularności (np. pałac w nieodległym Holešovie). W okresie 2005-2018 kompleks w Kroměříżu najwięcej zwiedzających przyjął w 2016 r. (kiedy przekroczonego liczbę 200 000 osób), zaś najmniej w 2013 r., przy czym wartość nigdy nie spadła poniżej 100 000 osób. Zarówno pod względem liczby zwiedzających, jak i udziału w ruchu turystycznym w zabytkach w województwie, zespół pałacowo-ogrodowy w Kroměříżu jest porównywalny z najważniejszymi zabytkami Kutnej Hory.

Tab. 9. Frekwencja w arcybiskupim pałacu i ogrodach w Kroměříżu na tle ogółu zabytków Zlínského kraju w latach 2005-2018

Rok	Zlínský kraj		Arcybiskupi pałac i ogrody	
	liczba	%	liczba	%
2005	405 823	100,00	148 222	36,52
2006	413 964	100,00	149 420	36,09
2007	460 953	100,00	187 160	40,60
2008	221 226	100,00	149 587	67,62
2009	562 257	100,00	142 729	25,39
2010	315 445	100,00	117 387	37,21
2011	324 277	100,00	125 171	38,60
2012	324 656	100,00	130 499	40,20
2013	289 921	100,00	106 918	36,88
2014	337 223	100,00	130 308	38,64
2015	459 588	100,00	193 743	42,16
2016	720 064	100,00	207 230	28,78
2017	684 222	100,00	182 477	26,67
2018	683 013	100,00	178 176	26,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Horná 2012; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2007 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2008 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2009 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2010 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2011 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2012 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2013 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2014 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2015-2017 b.r.w.*; *Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016-2018 b.r.w.*; *Památkové objekty 2016... b.r.w.*; Šílová, Lindnerová 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019; Šílová, Šebek, Lindnerová 2011, 2012.

Podsumowanie

Oba analizowane miasta czerpią korzyści z istnienia na ich terenie cennych zabytków, które zostały w różny sposób wyróżnione (wpis na Listę UNESCO, uznanie za narodową pamiątkę kulturalną, utworzenie miejskiej strefy zabytkowej). Wyrazem tego jest duży ruch turystyczny, w niniejszej pracy analizowany z perspektywy frekwencji w obiektach zabytkowych oraz w muzeach i galeriach. Oba ośrodki wyróżniają się na tle swoich województw czy całej Republiki Czeskiej i dotyczy to zarówno atrakcji ujmowanych jako zespół, jak i poszczególnych obiektów, zwłaszcza kościół św. Barbary, katedra Wniebowzięcia NMP i św. Jana Chrzciciela oraz ossuarium – kościół pw. Wszystkich Świętych w Kutnej Horze oraz pałac arcybiskupi z ogrodami w Kroměříżu. Ciekawe jest to, że najliczniej frekwentowany zabytek – ossuarium – w przeciwieństwie do pozostałych wyżej wymienionych nie jest wpisanych na Listę UNESCO. W przypadku muzeów kluczową rolę w Kutnej Horze odgrywa Czeskie Muzeum Srebra, odwołujące się bezpośrednio do górniczego dziedzictwa miasta, i Galeria Województwa Środkowoczeskiego, korzystająca z atrakcyjnego położenia przy deptaku do kościoła św. Barbary. W Kroměříżu znaczenie obu muzeów jest

porównywalne. Dane o frekwencji i udziale turystów zagranicznych pozwalają stwierdzić, że oba miasta są ośrodkami o znaczeniu ponadregionalnym, ponieważ ogrywają ważną rolę w skali nie tylko swoich regionów, ale też całego kraju, jednocześnie przyciągając turystów zagranicznych. W tym ostatnim względzie zdecydowanie lepiej wypada Kutná Hora, co należy wiązać zarówno w położeniu, jak i liczbą atrakcji. Ten ostatni aspekt wpływa na generalny gorszy wynik ośrodka w Kroměříżu, gdzie jednak zabytki są nie tyle mniej frekwentowane, ile jest ich po prostu mniej (ogólnie, jak i tych udostępnionych do zwiedzania).

W przypadku Kutnej Hory znaczenie dla charakteru ruchu turystycznego ma położenie w bliskości Pragi. Z jednej strony powoduje to, że przyjeżdża wielu turystów. Z drugiej strony, najczęściej zostają oni w mieście tylko przez kilka godzin, wracając na nocleg do stolicy (podróż samochodem czy pociągiem trwa około godziny). Mnogość atrakcji w Kutnej Horze wskazuje, że można by tu spędzić nawet kilka dni, ale miasto traktowane jest raczej jako cel jednodniowej wycieczki (organizowanej samodzielnie lub przez biura podróży). Skutkuje to umiarkowanym zainteresowaniem noclegami i mniejszymi dochodami dla miasta i prywatnych przedsiębiorców. Średnia liczba nocy, które turyści spędzają w Kutnej Horze, co prawda utrzymuje się powyżej dwóch, ale na przestrzeni lat 2012-2018 raczej spadała – w 2013 i 2014 r. wynosiła powyżej 2,3, zaś w 2018 r. tylko nieco powyżej 2,0 [Daňková 2019]. Niemniej, zwłaszcza w centrum, widoczne jest, że większość działalności gospodarczej nastawiona jest na obsługę turystów, choć przekłada się to raczej na rozwój gastronomii, sprzedaży pamiątek i dodatkowych atrakcji, które mogą zainteresować turystów wędrujących ku najsłynniejszym zabytkom (stąd duża liczba prywatnych muzeów i galerii). Kroměříž posiada mniejszą liczbę zabytków, więc teoretycznie jednodniowa wizyta wystarczy, by zobaczyć najważniejsze miejsca. To powoduje, że baza noclegowa jest tu rozwinięta gorzej niż w Kutnej Horze. Miasto zwiedza się przy okazji wizyt w sąsiednich ośrodkach turystycznych lub w drodze w leżące dalej na wschód Beskidy. Biorąc pod uwagę powyższe zależności, znaczący potencjał obu miast nie jest w pełni wykorzystany.

Podsumowując, na liczbę odwiedzających oba badane miasta – poza potencjałem walorów krajoznawczych – wpływa różna popularność regionów, w których leżą. Kutná Hora położona jest w otoczeniu Pragi (*Středočeský kraj*), gdzie lokalni touroperatorzy organizują liczne (choć na ogół jednodniowe) wycieczki dla turystów zwiedzających stolicę kraju. Kroměříž natomiast jest położony w regionie Haná, znacznie mniej popularnym, co zauważalne jest także w przypadku jego stolicy, Olomuńca. Pewną zaletą jego lokalizacji jest jednak umiejscowienie przy drodze prowadzącej w czeskie Beskidy. Czynniki wpływającymi na frekwencję w analizowanych ośrodkach są więc: położenie w ramach kraju, lokalizacja względem większych miast, z których przyjeżdżają turyści, kierunki przemieszczania się turystów oraz względy historyczne (znaczenie ośrodków w poszczególnych okresach historycznych, okres rozwoju turystyki).

Oba analizowane ośrodki wpisują się w trendy obserwowane w innych miastach czy regionach Republiki Czeskiej w zakresie udostępniania obiektów zabytkowych, przy czym każdy – ze względu na lokalne uwarunkowania – czerpie z innych wzorców. W Kroměříżu ewidentne jest zwiększanie liczby tras lub opcji zwiedzania, co ma skłonić turystę do wykupienia większej liczby wejść lub powrotu za jakiś czas (dotyczy to zwłaszcza pałacu). W obiektach wpisanych na Listę UNESCO poprawiana jest jakość usług (np. w zakresie dostępności dla niepełnosprawnych w Ogrodzie Kwiatowym), natomiast w pozostałych atrakcjach nie jest to zauważalne. W Kutnej Horze z kolei ze względu na dominację zabytków sakralnych i muzeów możliwości mnożenia liczby tras są ograniczone. Odpowiedzią na duży (zwiększający się) ruch turystyczny było za to powstanie wielu nowych atrakcji, zwłaszcza muzeów, dość luźno lub wcale powiązanych z dziedzictwem miasta. W odbiorze części turystów, zwłaszcza tych wrażliwych na komercjalizację kultury, może to skutkować utratą przez miasto jego klimatu, a tym samym atrakcyjności. Kutná Hora podobnie jak Český Krumlov czy pewne części Pragi może stać się turystyczną „wydmuszką” (miejscem pozbawionym charakteru, bez stałych mieszkańców i lokalnego życia, nastawionym w całości lub w zdecydowanej większości na obsługę turystów). By temu przeciwdziałać, władze miejskie opracowały strategię [Daňková 2019], która jednak póki co nie została w pełni zaimplementowana. Wskazuje się w niej m.in. na potrzebę promocji atrakcji, które są własnością miasta (np. Włoski Dwór, którego popularność w ostatnich latach spadała), a nie kościoła, by uzyskać fundusze na zmiany funkcjonalne w centrum miasta, czyniące je przyjeźniejszym dla mieszkańców. W Kroměříżu, który nie jest jak dotąd aż tak licznie odwiedzany, ten problem póki co nie występuje, tym bardziej że ogród przypałacowy jest dostępny bezpłatnie, stanowiąc atrakcyjną przestrzeń rekreacji dla lokalnej społeczności.

Powyższe rozważania wskazują, jak ważne jest odpowiednie sterowanie rozwojem miasta jako destynacji turystycznej, by z jednej strony było atrakcyjne dla potencjalnych turystów, z drugiej zaś – by zachować jego charakter i dobre warunki dla życia mieszkańców. Często bowiem popularne wśród turystów miejscowości mają coraz mniej stałych mieszkańców, którym przeszkadzają tłumy zwiedzających przemierzających i hałasujących pod ich domami i korzystających z infrastruktury, która utrzymywana jest z ich podatków. Negatywnym przykładem poza centrami Pragi, Českého Krumlova czy Krakowa może być słowacka osada Vlkolínec, wpisana w 1993 r. na Listę UNESCO. Choć reklamowana jako najpiękniejsza zamieszkała wioska w kraju, posiada dziś tylko kilkunastu stałych mieszkańców, zaś pozostałe około 45 zabytkowych drewnianych domów to obecnie domki letniskowe. W sezonie letnim każdego dnia przez miejscowość przechodzi kilka tysięcy turystów. Działania podjęte przez władze miejskie w Kutnej Horze, która ze względu na ruch turystyczny może doświadczać tych problemów na większą skalę, wydają się słuszne, choć niestety nie zostały jak dotąd w pełni zrealizowane. Przestrzeń historycznego centrum musi

być atrakcyjna zarówno dla turystów, jak i stałych mieszkańców. Biorąc pod uwagę procesy omawiane powyżej, słuszniejszym rozwiązaniem wydaje się zwiększanie liczby tras w obiektach zabytkowych niż tworzenie „sztucznych” atrakcji, niezwiązanych z dziedzictwem. Kluczowe jest podnoszenie jakości usług w atrakcjach, by zapewnić ich właściwy poziom względem zwiększającej się liczby zwiedzających, ale też odpowiedzieć na potrzeby grup wymagających większej uwagi – rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami. W pierwszym przypadku w obu analizowanych miastach oferta jest dość słabo rozwinięta, zaś w drugim – korzystnie wypada Kutná Hora.

Bibliografia:

- Bičík I., 1996, *Statute and perspectives of secondary lodging in the surroundings of Prague*, „Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae: Geographia”, 37, s. 181-188
- CE Traffic, 2019, *Návštěvnost města Kutná Hora v roce 2018*, CE Traffic, Praha
- Czapliński K.K., 2016, *Na Szlaku św. Wojciecha: Praga–Wrocław*, Wrocławskie Centrum Akademickie, Urząd Miejski Wrocławia, Wrocław
- Daňková P., 2019, *Dopady cestovního ruchu na město Kutná Hora*. Vysoká škola regionálního rozvoje a Bankovní institut – AMBIS a.s., Praha (praca licencjacka)
- David P., Skoup V., 2003, *Velká cestovní kniha – Česká republika: průvodce po Čechách, Moravě a Slezsku*, Nakladatelství Soukup & David, Marco Polo, Praha
- Ďoubal J., 2015, *Kamenné památky Kutné Hory: Restaurování a péče o sochařská díla*, Univerzita Pardubice, Pardubice
- Durdík T., 2000, *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*, Libri s.r.o. nakladatelství, Praha
- Faltín A., 2013, *Zpřístupnění města Kutná Hora handicapovaným turistům*, Univerzita Pardubice, Dopravní fakulta Jana Pernera, Pardubice (praca dyplomowa)
- Faracik R., 2008, *Główne regiony turystyczne świata*, [w:] W. Kurek (red.), *Turystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 87-121
- Faracik R., Kurek W., Mika M., Pawlusiński R., Pitrus E., Piziak B., Ptaszycka-Jackowska D., Rotter-Jarzębińska K., Wilkońska A., Zawilińska B., 2008, *Waloryzacja przestrzeni miejskiej Krakowa dla potrzeb turystyki: raport końcowy*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
- Fialová D., Vágner J. (red.), 2001, *Druhé bydlení v Česku*, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha
- Fialová D., Vágner J., 2009, *Sociogeografické aspekty druhého bydlení a jejich regionální diferenciace (na příkladu Česka)*, „Geografický časopis”, 61, s. 89-110
- Gajdek A., 2015, *Rekonstrukcja ogrodu kwiatowego w Kromieryżu (Czechy) – kulturowe, edukacyjne i turystyczne znaczenie ogrodów zabytkowych*, „Topiarius: Studia krajobrazowe”, 1/2015, s. 11-23
- GUS, 2018, *Kultura w 2017 r.*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Holanová N., 2016, *Analýza zájmu klientů o turistickou destinaci Kutná Hora*, Univerzita Hradec Králové, Fakulta Informatiky a Managementu, Katedra Rekreatologie a Cestovního Ruchu, Hradec Králové (praca licencjacka)
- Horná J., 2012, *Marketingový průzkum znalostí o památce UNESCO v Kroměříži*, Vysoká škola Báňská – Technická Univerzita Ostrava, Ekonomická Fakulta, Katedra Managementu, Ostrava (praca licencjacka)
- Hudec P., 2015, *Zahrada všemi smysly*, [w:] J. Obšivač (red.), *Historické zahrady Kroměříž 2015: Nové ve starém. Sborník příspěvků z odborné konference*, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, Kroměříž, s. 46-57
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2002, *Produkt turystyczny, albo jak organizować poznawanie świata*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź

- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2005, *Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa
- Kesner L., 2005, *Marketing a management muzeí a památek*, Grada, Praha
- Kesner L., Moravec I., Novotný R., Škodová-Parmová D., 2008, *Management kulturního cestovního ruchu*, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Cultropa, Praha
- Kołodziejczyk K., 2016, *Jak to się robi w Republice Czeskiej? Trzy przykłady restauracji i turystycznego wykorzystania zabytkowych obiektów rezydencjonalnych*, „Turystyka Kulturowa”, 2/2016, s. 6-45
- Kołodziejczyk K., 2017, *Muzea regionalne w Republice Czeskiej – różnorodność użytkowania zabytkowych siedzib*, „Turystyka Kulturowa”, 6/2017, s. 94-139
- Kołodziejczyk K., 2019, *Państwowe zabytki architektury udostępnione do zwiedzania w Republice Czeskiej – analiza funkcjonowania*, „Turystyka Kulturowa”, 4/2019, s. 20-64
- Kruczek Z., 2014, *Frekwencja w atrakcjach turystycznych*, Polska Organizacja Turystyczna, Kraków–Warszawa
- Kruczek Z., 2017, *Frekwencja w atrakcjach turystycznych w latach 2011-2015. Dynamika, trendy, studia przypadku*, Proksenia, Kraków
- Kubeš J., 2010, *Chatové oblasti České republiky*, „Geografický časopis”, 63, s. 53-68
- Kučová V., Bukovičová O., 2018, *Světové dědictví a Česká republika. World heritage and the Czech Republic*, Národní památkový ústav, generální ředitelství, Praha
- Marek A., 2014, *Sakralne podziemia Republiki Czeskiej jako atrakcje turystyczne*, „Ślupskie Prace Geograficzne”, 11, s. 105-117
- Meyer B., 2010, *Aktywność samorządu lokalnego jako element potencjału turystycznego na przykładzie wybranych gmin województwa zachodniopomorskiego*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, 52, s. 23-32
- MonumNet, b.r.w., <http://monumnet.npu.cz/monumnet.php> (07.06.2020)
- Navrátil J., Pícha K., Hřebcová J., 2010, *The Importance of Historical Monuments for Domestic Tourists: The case of South-Western Bohemia (Czech Republic)*, „Moravian Geographical Reports”, 18(1), s. 45-61
- Návštěvnost muzeí a galerií v roce 2016-2018*, 2018, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2007*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2008*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2009*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2010*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2011*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2012*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2013*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2014*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2015-2017*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Návštěvnost památek v krajích ČR v roce 2016-2018*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Nitkiewicz-Jankowska A., 2011, *Potencjał turystyczny a możliwości kształtowania produktów turystycznych w regionie*, „Geographia. Studia et Dissertationes”, 33, s. 101-154

- NPÚ, b.r.w., *Abecední seznam hradů, zámků a dalších památek ve správě Národního památkového ústavu*, <https://www.npu.cz/seznam-pamatek> (09.05.2020)
- Olympia (1982). *Československo: průvodce*. Olympia, Praha
- Otruba I., Ptáček J., Švorc L., 2007, *101 našich nejkrásnějších zahrad a parků*, Nakladatelství Pavel Dobrovský – BETA, Praha
- Památkové objekty 2016: výběr ze základních statistických údajů o kultuře v České republice*, b.r.w., Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Památkový katalog*, b.r.w., <https://www.pamatkovykatalog.cz/> (08.06.2020)
- Pavelec P., Cichrová K., Hrbatý S., Kalábová L., Konečný M., Kubů N., Lukášová E., Ouradová L., Panenková D., 2014, *Hrady a zámky objevené a opěvované: průvodce výstavou*, Národní památkový ústav, Praha
- Procházka P., 2001a, *Pohyb za rekreací v Česku*, [w:] D. Fialová, J. Vágner (red.), *Druhé bydlení v Česku*, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 55-71
- Procházka P., 2001b, *Rekreační využití okresu Kutná Hora*, [w:] D. Fialová, J. Vágner (red.), *Druhé bydlení v Česku*, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 103-112
- Seaton A.V., 1996, *Guided by the dark: from thanatopsis to thanatourism*, „International Journal of Heritage Studies”, 2(4), s. 234-244
- Seaton A.V., 2002, *Thanatourism's final frontiers? Visits to cemeteries, churchyards and funerary sites as sacred and secular pilgrimage*, „Tourism Recreation Research”, 27(2), s. 73-82
- Sendler Z., 2015, *Nové ve starém – staré v novém*, [w:] J. Obšivač (red.), *Historické zahrady Kroměříž 2015: Nové ve starém. Sborník příspěvků z odborné konference*, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži, Kroměříž, s. 76-83
- Seznam, b.r.w., *Mapy.cz*, <https://mapy.cz/> (09.05.2020)
- Stasiak A., Tanaś S., 2005, *Przestrzeń sepulkralna w turystyce*, „Turystyka i Hotelarstwo”, 8, s. 9-42
- Stone P., Sharpley R., 2008, *Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective*, „Annals of Tourism Research”, 35(2), s. 574-595
- Symes M., 2002, *Willa d'Este*, [w:] C. Holmes (red.), *Najpiękniejsze ogrody świata*, Bertelsmann Media, Warszawa, s. 34-35
- Šílová H., Lindnerová V., 2013, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2012, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2014, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2013, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2015, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2014, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2016, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2015, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2017, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2016, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2018, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2017, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Lindnerová V., 2019, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2018, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha

- Šílová H., Šebek F., Lindnerová V., 2011, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2010, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Šílová H., Šebek F., Lindnerová V., 2012, *Základní statistické údaje o kultuře v České republice 2011, I. díl: Kulturní dědictví: muzea, galerie a památkové objekty*, Národní informační a poradenské středisko pro kulturu (NIPOS), Centrum informací a statistik kultury, Praha
- Špačková M., 2007, *Cestovní ruch v Praze*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů, Praha (praca licencjacka)
- Tanaś S., 2006a, *Tanatoturystyka – kontrowersyjne oblicze turystyki kulturowej*, „Peregrinus Cracoviensis”, 17, s. 85-100
- Tanaś S., 2006b, *Znaczenie przestrzeni śmierci w turystyce kulturowej*, „Turyzm”, 16 (2), s. 145-151
- Tanaś S., 2008a, *Miejsce cmentarzy w turystyce kulturowej – wokół problemu badawczego*, „Turystyka Kulturowa”, 2/2008, s. 4-16
- Tanaś S., 2008b, *Przestrzeń turystyczna cmentarzy. Wstęp do tanatoturystyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
- Tomášková M., Šimková H., Fatková J., Bureš P., Dvořáková E., Váňa V., Stejskal J., 2010, *Známé neznámé cesty dědictví*, Ústav územního rozvoje, Ministerstvo pro místní rozvoj, Brno–Praha
- Vágner J., 2001, *Vývoj druhého bydlení v Česku*, [w:] D. Fialová, J. Vágner (red.), *Druhé bydlení v Česku*, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, s. 42-54
- Vágner J., Fialová D. (red.), 2004, *Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku*, Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha
- Vaško M., 2002, *Cestovní ruch a regionální rozvoj*, Vysoká škola ekonomická Praha, Praha
- Vlček P., 2001, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Libri s.r.o. nakladatelství, Praha
- Vystoupil J., Šauer M., 2012, *Geography of tourism of the Czech Republic*, [w:] J. Wyrzykowski, K. Widawski (red.), *Geography of tourism of Central and Eastern Europe countries*, Institute of Geography and Regional Development, University of Wrocław, Wrocław, s. 103-139
- Wyrzykowski J., 1992, *Wrocław as a large sightseeing center*, „Turyzm”, 1, s. 49-60
- Wyrzykowski J., 2009, *Zasoby walorów krajoznawczych Wrocławia i propozycje ich wykorzystania turystycznego*, „Turyzm”, 19(1-2), s. 99-105
- Wyrzykowski J., 2010, *Potencjał turystyczny w ujęciu geograficznym*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, 52, s. 33-42
- Zgoda T., 2018, *Náklady a výnosy zařazení kroměřížských památek na seznam UNESCO*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy, Management v kultuře, Brno (praca magisterska)

Tourist traffic in supra-regional sightseeing centres in the Czech Republic - comparative analysis on the example of Kutná Hora and Kroměříž

Abstract: The tourist attractiveness of the Czech Republic is primarily due to cultural sightseeing values. The article compares the importance of two centres with high-ranking monuments – Kutná Hora and Kroměříž – by analysing the number of people visiting historic buildings, as well as the attendance at museums and galleries, that benefit from the overall popularity. Within both localities sites inscribed on the UNESCO World Cultural Heritage List are located. The analysis was preceded by an assessment of the centres' potential through the perspective of the prepared offer (including the number of sightseeing routes, availability per year, adaptation for people with disabilities). Both cities can be considered supra-regional sightseeing centres because they play an important role not only within their regions, but also in the whole country, in the same time attracting foreign tourists. Kutná Hora is more frequented in every respect, due to its location near Prague. Therefore, it is a popular destination for one-day trips from the capital city, which brings poor benefits on a local scale (little overnight stays). The city's advantage is also due to the greater number of attractions, including those open to visitors, than in Kroměříž. Both analysed centres are in line with the trends observed in other cities or regions of the Czech Republic in the scope of providing access to historic buildings, each of them – due to local conditions – doing it in a slightly different way (number of routes or sightseeing options being increased or creation of new attractions, quite loosely or not at all connected with the city's heritage).

Key words: tourist traffic, cultural tourism, monuments, visitor statistics, Czech Republic, UNESCO